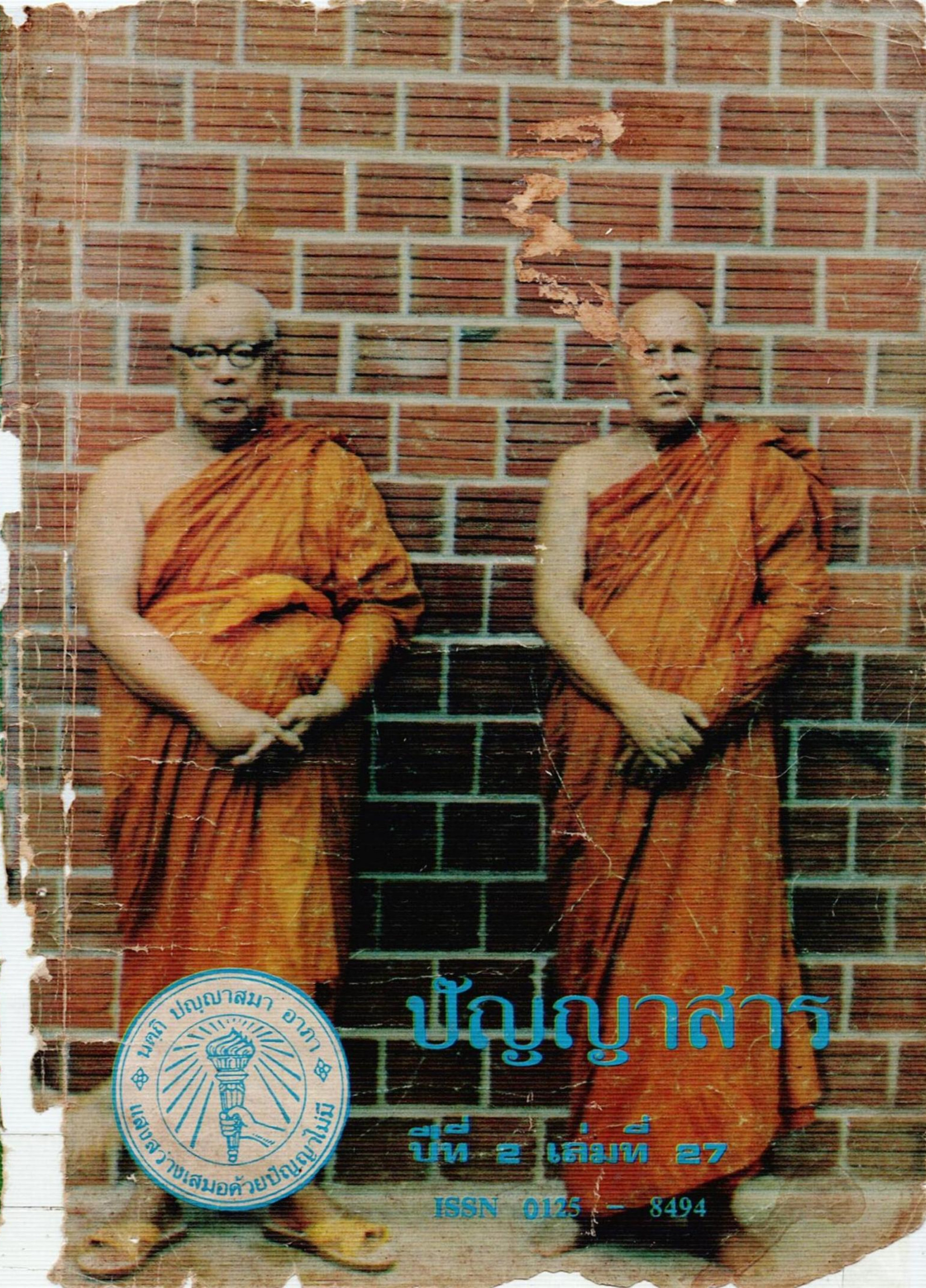

นตฺถิ ปญฺญาสมา อาภา

แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี

ปัญญาสาร

ปีที่ 2 เล่มที่ 27

ISSN 0125 - 8494

เรื่องในเล่ม

ปัญญาสาร

ISSN 0125 — 8494

เพื่อเป็นธรรมวิทยานุสรณ์ชีวิต
ในวาระครบ ๗๒ ปี

ของ

ปัญญานันทะ ภิกขุ

แด่..

จาก...

วันที่....................เดือน..................................พ.ศ.......................

เจ้าของ : วัดชลประทานรังสฤษฎ์
ปากเกร็ด นนทบุรี ๑๑-๑๒๐
โทร. ๕๘๘-๔๕๕๐-๙ ต่อ ๒๕๒

ปีที่ ๒ เล่มที่ ๒๗
พฤษภาคม ๒๕๒๗

พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ที่ สหายการพิมพ์ ๑๐๙/๑๔ ตลาดท่าเรือ กาญจนบุรี
นายวิเชียร สงวนวงศ์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๒๗
โทร. (๐๓๔) ๕๔๑๗๑๕

ความนำ

ปัญญาสารฉบับนี้ เป็นฉบับที่ ๒๗ ประจำเดือนพฤษภาคม ๒๕๒๗ ขอขนานนามฉบับนี้ว่า "ธรรมะคือชีวิต" เพราะเป็นเดือนที่ระลึกถึงการเกิดขึ้นของธรรมะ ภายใต้นามแห่งวัน "วิสาขบูชา" ดังที่ได้เสนอแนวแห่งการฉลองวันวิสาขบูชาไปแล้ว ในฉบับประจำเดือนเมษายน เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่าการเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้า เป็นการทำให้พบอมตะธรรม คือธรรมแห่งความไม่ตาย นั่นคือการได้ชีวิตโดยธรรม จึงทำให้เรียกได้ว่า "ธรรมะคือชีวิต" และประจวบกับเป็นเดือนแห่งการเกิดขึ้นของพระมหาเถระสำคัญ ๒ รูป ผู้เป็นดวงประทีปส่องธรรมให้สว่างไสวขึ้นในประเทศไทยและต่างประเทศ นั่นคือหลวงพ่อพุทธทาส กับหลวงพ่อปัญญานันทะ ซึ่งเป็นผู้บุกเบิกในการชุบชีวิตของชาวไทยให้ตื่นและให้เป็นขึ้นโดยธรรมของพระพุทธเจ้า ฉะนั้น จึงขอถือเอาฉบับนี้ เป็นการระลึกถึงเดือนคล้ายเดือนเกิดของหลวงพ่อทั้งสองนั้น พร้อม ๆ กันไปด้วย

บทความอันเปรียบเสมือนการปลุกให้ตื่น หรือการชุบชีวิตให้รอด ที่นำมาเสนอต่อท่านผู้อ่านในฉบับนี้ มี ๓ เรื่อง ดังนี้:–

๑. ธรรมะคือชีวิต

๒. การรักษาตัวรอดเป็นยอดดี

๓. คนไม่ให้ความยุติธรรมแก่ธรรม

มีใจความว่า ความมีชีวิตที่แท้จริงอยู่ที่การมีธรรมะ เมื่อมีธรรมะย่อมทำให้มีการรักษาตัวให้รอดปลอดภัย ผู้ที่เนรคุณต่อธรรมะ คือไม่ให้ความเป็นธรรมแก่ธรรมะ จะถูกลงโทษให้เป็นทุกข์ ทำให้มีสภาพเหมือนคนที่ตายทั้งเป็น ฉะนั้น ในโอกาสแห่งเดือนศักดิ์สิทธิ์ที่เวียนมาถึงนี้ จงมาชุบชีวิตโดยธรรมกันเถิด

การมีชีวิตโดยธรรมหมายถึงการตายจากอุปาทาน (ความยึดมั่นถือมั่น) เมื่อใดมีอุปาทานเกิดขึ้นที่จิต เมื่อนั้นการตายทางวิญญาณก็ปรากฏ คือทำให้เกิดความทุกข์ ถ้าหากทำให้อุปาทานตายไปจากจิต ความมีชีวิตทางวิญญาณก็ปรากฏเป็นความสุข โดยเหตุนี้จึงกล่าวว่า การมีชีวิตโดยธรรมหมายถึงการ

ตายจากอุปาทาน ในความหมายนี้ อาจกล่าวสั้น ๆ ได้ว่า ชีวิตที่แท้คือความตาย หรือ ความเป็น (ไม่ตาย) อยู่ที่ความตาย

การทำอุปาทานให้ตายจักสำเร็จได้ด้วยปัญญา ที่รู้จักตัวเองตามเป็นจริงว่า เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี่คือสภาพธรรมดาของสิ่งทั้งปวง ให้คิดถึงความเป็นธรรมดาอยู่เสมอ จะทำให้ไม่เป็นทุกข์ ดังที่หลวงพ่อปัญญา ฯ แนะนำไว้ว่า "นึกว่าธรรมดา เมื่อมีได้ต้องมีเสีย มีพบก็ต้องมีจาก ดังคำที่พระท่านว่า มีแล้วก็หาไม่ ได้แล้วก็หายไป" ดังนี้ การมีสติรู้เท่าทันอารมณ์อยู่อย่างนี้ ย่อมเป็นการฆ่าอุปาทานให้ตาย ได้รับผลเป็นความสุข สมดังที่กล่าวว่า "ความเป็นคือความตาย" นี่คือความหมายของบทที่ว่า "ธรรมะคือชีวิต" คงไม่เป็นการยากเกินไปที่จะเข้าใจ

ส่วนการรักษาตัวให้รอดตายเรื่องที่สองนั้น หมายถึงการรักษาใจให้รอดจากความทุกข์ ซึ่งจักสำเร็จได้การฆ่าอุปาทานดังกล่าวแล้ว เหตุผลที่ต้องฆ่าอุปาทานเพราะเป็นของปลอม เป็นสิ่งมาทีหลัง ทำความเศร้าหมองจิตให้เกิดขึ้น ส่วนของเดิมแท้ได้แก่จิตที่สะอาด เมื่อสามารถรักษาจิตให้สะอาดอยู่ได้เป็นประจำเรียกว่า "รู้จักรักษาตัวรอด" ซึ่งจัดเป็น "ยอดดี" ดังที่

หลวงพ่อปัญญาฯ บรรยายไว้ว่า "อันสภาพของใจคนเรานั้น มีปกติสะอาดอยู่ก่อน แต่จักเศร้าหมองเพราะอารมณ์ที่สัญจรเข้ามา และใจไปรับเอามันไว้ (อุปาทาน) พลอยเป็นสุขเป็นทุกข์กับสิ่งนั้นๆ เสมอ ทางที่ดีควรทำตนให้เป็นตนเองไว้ ที่ว่าเป็นตนเองนั้น หมายถึงใจที่สะอาดนั่นเอง" ดังนี้ นี่คือความหมายของการรักษาตนให้รอดปลอดภัย.

วิธีรักษาตนต้องอาศัยธรรมะของพระพุทธเจ้า หลักธรรมะอันเป็นที่พึ่งแห่งการรักษาตน หลวงพ่อปัญญาฯ ได้แสดงไว้ว่าควรประกอบด้วยคุณธรรม ๖ ประการ ดังนี้ :-

๑. ความอ่อนน้อมถ่อมตน

๒. สนใจในการศึกษาหาความรู้

๓. คบคนดีเป็นมิตร

๔. ครองชีพโดยความเป็นระเบียบ

๕. ช่วยทำกิจเพื่อนบ้านเหมือนกับงานของตนเอง

๖. ขยันทำมาหากินไม่ทอดธุระ

เมื่อสามารถนำหลัก ๖ ประการนี้มาใช้ในชีวิตประจำวัน ชื่อว่าเป็นผู้ตั้งอยู่ด้วยความรอดปลอดภัยโดยธรรมเป็นแท้

ในเมื่อธรรมะคือชีวิต อันเป็นเครื่องหมายแห่งความรอดปลอดภัยอย่างนี้ ถ้าผู้ใดไม่เห็นคุณค่าของธรรมะ หรือเนรคุณต่อธรรมะ ผู้นั้นจะได้รับโทษอย่างสาสม ฉะนั้นควรให้ความสนใจ และเข้าไปเกี่ยวข้องกับธรรมะอย่างถูกวิธี จึงจะชื่อว่าเป็นผู้ให้ความเป็นธรรมต่อธรรมะ อย่างเช่นการให้ทาน ก็ต้องให้เพื่อการเสียสละความเห็นแก่ตัว ความตระหนี่ขี้เหนียว มิใช่ให้ทานเพื่อพอกพูนกิเลส พอกพูนความเห็นแก่ตัว หลวงพ่อพุทธทาส ได้แสดงไว้อย่างนี้ ผู้ที่จงรักภักดีต่อธรรมะจริง ๆ จักเป็นผู้ละอายบาป กลัวบาป งดเว้นจากการทำบาป เพราะบาปเป็นศัตรูของธรรม ผู้ใดนำบาปมาใส่ตัว ชื่อว่าเป็นผู้เนรคุณต่อธรรมะ ผู้นั้นจักได้รับการลงโทษ ให้ได้รับความทุกข์ความเดือดร้อน การเบียดเบียนกัน การรบราฆ่าฟันกัน ตลอดจนการทำสงครามกัน นั่นคือผลที่ชาวโลกเนรคุณต่อธรรมะ ข้อนี้เป็นการชี้ชัดว่า ความสิ้นชีวิตอยู่ที่การปฏิเสธธรรมะ การเนรคุณต่อธรรมะ

ฉะนั้นความมีชีวิตอยู่ที่การมีธรรมะ ดังที่กล่าวว่า "ธรรมะคือชีวิต" ดังนี้ ขอทุกท่านจงได้รับชีวิตแห่งธรรมโดยทั่วกันเทอญ.

ด้วยอานุภาพแห่งธรรมะคือชีวิต ขอหลวงพ่อทั้งสองจงสถิตสถาพรเป็นร่มโพธิ์ร่มไทร เป็นประทีปส่องใจแก่พุทธบริษัททั่วโลกตลอดกาลนาน

วัดชลประทานรังสฤษฎ์

๓๐ พฤษภาคม ๒๕๒๗

ธรรมะคือชีวิต

ภิกขุ ปัญญานันทะ

๒ ต.ค. ๒๕๑๖

ญาติโยม พุทธบริษัททั้งหลาย

ในการฟังปาฐกถาธรรมะ ดังที่ได้กล่าวเตือนให้ญาติโยมทั้งหลายฟังบ่อย ๆ ว่า เราฟังเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เมื่อมีความรู้ความเข้าใจแล้ว เราก็ต้องนำเอาความรู้ความเข้าใจนั้น ไปใช้เป็นหลักในการปฏิบัติกิจในชีวิตประจำวันของเราต่อไป

การใช้ธรรมะเป็นหลักปฏิบัติ ก็เหมือนกับการใช้อากาศหายใจ เรามีชีวิตอยู่ได้ด้วยลมหายใจเข้าออก ขาดลมหายใจเข้าออกสักสองสามนาที เราก็ถึงแก่ความตาย ฉันใด จิตใจของคนเรานี้ก็เหมือนกัน ถ้าได้ธรรมะเป็นหลักหล่อเลี้ยงอยู่

ตราบใด ก็เรียกว่ายังมีชีวิต แต่ถ้าไม่ใช้ธรรมะเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงใจ ก็เรียกว่าตายเหมือนกัน ความตายทางร่างกายนั้นไม่ใช่สิ่งน่ากลัว เพราะเป็นเรื่องธรรมดา ที่อาจเกิดขึ้นเมื่อใดก็ได้ และการตายทางร่างกายนั้นไม่เป็นพิษ ไม่เป็นภัยแก่ใคร ๆ ไม่เหมือนกับการตายทางจิตทางวิญญาณ

การตายทางวิญญาณนั้นเป็นพิษเป็นภัยแก่คนมากเหลือเกิน ข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ที่ปรากฏอยู่บ่อย ๆ เป็นเรื่องการทำร้ายกันให้ถึงแก่ความตาย เช่นนักศึกษานึกบ้าคลั่งขึ้นมาพกมีดไปสามเล่มไปงัดบ้านสาวที่ตนรัก เข้าไปได้แล้วก็แทงจนถึงแก่ความตาย เมื่อตายแล้วอุตส่าห์อุ้มร่างที่ไม่มีจิตใจนั้นไปส่งโรงพยาบาล การกระทำในรูปเช่นนั้นเป็นการกระทำของคนตายไม่ใช่การกระทำของคนมีชีวิต นั่นคือการตายในทางจิตใจ จิตใจของเขาตายจากคุณงามความดีตายจากธรรมะตายไปจากศาสนา ไม่มีธรรมะเป็นหลักรักษาจิตใจ จึงได้เกิดบ้าระห่ำทำอะไรลงไปอย่างนั้น

เพราะฉะนั้นการตายทางจิตใจนั้น เป็นภัยเป็นพิษแก่สังคมมาก ถ้าเราไม่อยากให้ใจของเราเป็นคนตาย อยากจะให้มีชีวิตเราก็ควรจะได้ปฏิบัติธรรม การปฏิบัติ

ธรรมนั่นแหละคือการมีชีวิตอยู่ ผู้ใดมีธรรมะประจำใจ ก็เรียกว่าผู้นั้นมีชีวิต ผู้ใดไม่มีธรรมะประจำใจ ผู้นั้นก็ชื่อว่าตายจากธรรมะไปแล้ว

อันคนที่ตายจากธรรมะนั้น ย่อมเป็นอันตรายแก่ตนเอง ย่อมเป็นอันตรายแก่บุคคลอื่นอยู่ตลอดเวลา การอยู่ในสังคมอย่าอยู่ให้เป็นอันตรายแก่ตน อย่าให้เป็นอันตรายแก่บุคคลอื่น แต่อยู่เพื่อให้ชีวิตมีประโยชน์ทั้งแก่ตนทั้งแก่บุคคลอื่น การที่จะอยู่ให้ชีวิตเป็นประโยชน์นั้น เราก็ต้องมีธรรมะเป็นหลักคุ้มครองจิตใจอยู่ตลอดเวลา ร่างกายต้องการลมหายใจเข้าออกอยู่ตราบใด ใจเราก็ต้องการธรรมะเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงอยู่ตราบนั้น ตราบใดที่เรามีธรรมะหล่อเลี้ยงใจ ชีวิตไม่เป็นภัยไม่เป็นโทษแก่ใคร ๆ แม้แต่น้อย เพราะฉะนั้นจึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องแสวงหาธรรมะไว้เป็นเครื่องคุ้มครองจิตใจ

เหตุการณ์ของโลกเหตุการณ์ของบ้านเมือง ที่ปรากฏเป็นข่าวที่เราได้ยินได้ฟังอยู่ทุกวันเวลานั้น เป็นเครื่องเตือนใจเราทุกคนให้เกิดความสำนึก ว่าโลกเรานี้มันขาดอะไรจึงได้เป็นเช่นนั้น โลกควรจะมีอะไรให้สมบูรณ์ขึ้น ความเป็นเช่นนั้นจึงจะหายไป อันนี้เป็นเรื่องที่นักสังคมสังเคราะห์ หรือไม่ใช่นักสังคม

แต่เป็นคนที่อยู่ในโลก จะต้องใช้ปัญญาพิจารณาให้รอบคอบ แล้วก็ควรจะได้มีการแก้ไขปรับปรุงสิ่งเหล่านี้ต่อไป

อันการแก้ไขปรับปรุงเรื่องทั้งหลายนั้นถ้าเราไปแก้กันที่วัตถุ ไม่ใช่เป็นการแก้ที่ถูกทาง เพราะเรื่องวัตถุเป็นเรื่องภายนอก แม้เราจะปรับปรุงแก้ไขอย่างไร ๆ ก็ไม่เป็นการแก้ไขที่ถูกจุดหมาย

การแก้ไขที่ถูกจุดหมายอันแท้จริงนั้น เราจะต้องแก้ที่ใจคน ต้องปรับปรุงจิตใจคนให้สู่ความงามความดี ให้มีพระ ให้มีธรรมะประจำจิตใจ

ถ้าเราปรับปรุงจิตใจคนให้อยู่กับคุณงามความดีแล้ว แม้สิ่งภายนอกจะเป็นอย่างไรก็ไม่เกิดความเสียหาย เพราะสิ่งภายนอกนั้นจะไม่เป็นพิษเป็นภัย แก่คนที่มีจิตใจประกอบด้วยธรรมะ แต่จะเป็นพิษเป็นภัยกับคนที่มีจิตใจขาดธรรมะเท่านั้น เพราะฉะนั้นผู้ที่มีปัญญา จึงต้องหันเข้าหาธรรมะ เพื่อนำธรรมะไปปรับปรุงจิตใจ

เรามีลูกมีหลานก็อย่าให้แต่เรื่องวัตถุอย่างเดียว แต่ต้องให้ธรรมะแก่เขาด้วย ถ้าเราหวังความเจริญแก่ลูกหลาน หวังความเจริญแก่ตระกูลต่อไปข้างหน้า อย่าละเลยอาหารทางใจ อย่า

เลี้ยงแต่อาหารทางกาย ถึงแม้จะมีวิตามินโปรตีนอย่างสมบูรณ์ ร่างกายแข็งแรง โตวันโตคืน แต่ถ้าจิตใจเขาบอบช้ำไม่แข็งแรง เด็กคนนั้นจะอยู่ในโลกได้อย่างไร ถึงเขาจะอยู่ไปได้ก็อยู่ด้วยความทุกข์ ด้วยความเดือดร้อน ด้วยประการต่าง ๆ เขาอาจกระทำอะไร ๆ ไปตามอำนาจของอารมณ์และสิ่งแวดล้อมอันจะเป็นเหตุให้เขาเกิดความทุกข์แก่ตนบ้าง แก่บุคคลอื่นบ้างเพราะขาดคุณค่าทางด้านจิตใจ ผู้ที่มีปัญญามีความฉลาดในเรื่องปัญหาชีวิต จึงไม่ใช่เลี้ยงเด็กแต่เพียงฝ่ายกาย แต่มีการเลี้ยงเด็กทางฝ่ายจิตด้วย ด้วยการสั่งสอนให้เขารู้จักคุณค่าของชีวิต ให้รู้สิ่งอันจำเป็นสำหรับชีวิต ก็สิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตของเขานั้น ก็คือธรรมะนั่นเอง

ถ้าลูกหลานของเราเป็นผู้มีธรรมประจำจิตใจจะไม่ก่อภัยก่อเวรให้เกิดขึ้นแก่ใคร ๆ จะมีน้ำใจเต็มเปี่ยมไปด้วยความรักความเมตตา ปรารถนาดีแก่เพื่อนมนุษย์ทั้งหลายและเป็นคนมีปัญญารู้จักว่าอันใดถูกอันใดผิด อันใดควร อันใดไม่ควร การเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน ก็เรียกว่าอยู่อย่างไม่ห่างพระ

คนเราถ้าอยู่อย่างไม่ห่างพระ ก็มีแสงสว่างประจำชีวิต คนที่มีแสงสว่างประจำนั้น ย่อมเดินไม่พลาดไม่ผิด ทำอะไรก็ไม่เสียหาย ไม่เกิดความทุกข์ความเดือดร้อน สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่ง

จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสังคมในยุคปัจจุบัน ซึ่งเต็มไปด้วยความวุ่นวายด้วยเหตุต่าง ๆ อันเกิดขึ้นไม่เว้นแต่ละวัน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นเมื่อค้นหาสาเหตุของเรื่องอย่างแท้จริงแล้ว เราก็พบได้ว่าขาดธรรมะอันเป็นหลักคุ้มครองจิตใจเราจึงควรจะได้มาสนใจในเรื่องธรรมะให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ตามปกติ และไม่เพียงสนใจด้วยการศึกษาเท่านั้น เราควรจะสนใจด้วยการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน การนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันนั่นแหละเราจึงจะได้รับประโยชน์จากธรรมะอย่างแท้จริง

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คนที่อยู่ในวัยหนุ่มวัยฉกรรจ์กำลังเตรียมเนื้อเตรียมตัวเพื่อความเป็นผู้ใหญ่ในกาลต่อไปข้างหน้าขอให้เราเตรียมตัวให้มีธรรมะให้เพียงพอเพื่อจะได้เป็นทุนสำหรับต่อสู้กับอุปสรรคของชีวิตอันจะเกิดขึ้นในกาลข้างหน้า เพราะเรารู้ไม่ได้ว่าในกาลข้างหน้าของชีวิตของเรานั้น จะมีอะไรเกิดขึ้นเราจะต้องพบกับอุปสรรคอย่างไร การทำมาหากินของเราจะเป็นอย่างไร เรายังไม่รู้ไม่เข้าใจ ถ้าเกิดมีความทุกข์ความเดือดร้อนขึ้น เราก็พอจะใช้ธรรมะที่เรามีไว้ในสมัยที่เราเตรียมเนื้อเตรียมตัว

สิ่งทั้งหลายย่อมมีเหตุ มีเครื่องปรุงเครื่องแต่งทั้งนั้น เมื่อพิจารณาดูกันให้ดีแล้ว ก็จะพบความจริงว่า เมื่อสิ่งนี้เกิดขึ้นก็

จะมีสิ่งอื่นเกิดตามมา เมื่อสิ่งนี้ดับไปสิ่งที่เกิดตามมาก็พลอยดับตามไปด้วย ถ้าเราไม่เข้าใจสาเหตุของเรื่องอย่างนี้ถูกต้องชัดเจนตามสภาพที่เป็นจริง เราก็จะเกิดความทุกข์ความเดือดร้อนมีปัญหา และเมื่อมีปัญหาถ้าไม่มีธรรมะเป็นเครื่องช่วยเหนี่ยวรั้งจิตใจ เราก็อาจแก้ปัญหาไปในทางผิด เช่นคนบางคนมีความทุกข์มีความเดือดร้อนเกิดขึ้นในใจ ก็ไปเที่ยวเตลิดเปิดเปิงตลอดเวลาบ้าง ไปเที่ยวดื่มน้ำเมาจนกระทั่งไม่รู้สึกตัวบ้าง หรือทำอะไรชนิดที่เรียกว่า ไม่เป็นตัวของตัวเอง อันนี้แสดงให้เห็นว่าคนเหล่านั้นไม่มีหลักคุ้มครองใจ ไม่มีอุดมการในทางจิตใจที่ถูกต้อง จึงได้กระทำอะไรแบบชนิดที่เรียกว่า ไม่เป็นเรื่องเป็นราว ถ้าพูดตามภาษาชาวบ้านก็เรียกว่า แบบบ้า ๆ บอ ๆ ไม่เข้าเรื่องด้วยประการต่าง ๆ

การที่กระทำไปเช่นนั้นก็เพราะว่า รากฐานทางจิตใจไม่ดีพอ เมื่อรากฐานทางจิตใจไม่ดีพอ ชีวิตก็จะตกต่ำทรุดลงไป เหมือนกับตึกที่สร้างใหญ่ ๆ แต่ว่าตอกเข็มไม่มั่นคง รากฐานไม่ดี เมื่อมีอะไรกระทบตึกนั้นก็พังได้ง่ายฉันใด ชีวิตของคนเราก็อาจพังทลายลงไป เพราะมีอะไร ๆ เข้ามาเป็นเหตุให้ขัดข้องในชีวิตฉันนั้นเหมือนกัน ใคร ๆ ก็ไม่ต้องการพบเห็นสภาพเช่นนี้

เราจึงต้องเปลี่ยนสร้างรากฐานทางจิตใจให้มั่นคงไว้ ก็เข็มซึ่งเป็นรากของจิตใจนั้นไม่ใช่ไม้ ไม่ใช่เหล็ก ไม่ใช่ปูน แต่เป็นหลักธรรมะมีชื่อต่าง ๆ ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงบัญญัติแต่งตั้งไว้

ถ้าเราได้นำธรรมะมาใช้เป็นรากฐานทางจิตใจอย่างแท้จริงแล้ว เราก็จักมีรากฐานอันมั่นคง ไม่หวั่นไหวด้วยกำลังพายุที่พัดมากระทบ คำว่า ลมพายุ ในที่นี้ ไม่ใช่ลมใต้ฝุ่นหรือว่าลมพายุโซนร้อน แต่หมายถึงอารมณ์ประเภทต่าง ๆ อันเกิดขึ้นกระทบกระเทือนจิตใจของเรา ถ้าเราเป็นผู้มีรากฐานทางจิตใจมั่นคงดีแล้ว เราก็จะไม่หวั่นไหวโยกโคลงไปตามอารมณ์นั้น ๆ เราก็จะยืนอยู่บนความมั่นคงของรากฐานที่เราได้เตรียมไว้ดี อันนี้เป็นคุณประโยชน์จากธรรมะ ที่เราจะได้รับจากการที่เราได้สะสมไว้

เพราะฉะนั้นเราทั้งหลายที่ได้มีชีวิตอยู่ในสมัยปัจจุบัน จึงควรจะได้ตื่นตัวเร่งเข้าหาธรรมะให้มากขึ้น การที่จะแก้ไขโลกให้อยู่ในสภาพที่เรียบร้อย ไม่มีอะไรที่จะช่วยได้นอกจากธรรมะ ถ้าพูดตามศาสนาที่ถือพระผู้เป็นเจ้า ก็พูดว่าไม่มีใครจะช่วยได้นอกจากพระผู้เป็นเจ้า พระผู้เป็นเจ้าก็คือตัวธรรมะ ธรรมะก็

คือองค์พระผู้เป็นเจ้านั่นเอง ที่จะช่วยคนเราให้พ้นจากความทุกข์ความเดือดร้อน

แต่ว่าธรรมะจะช่วยคนก็ต่อเมื่อคนช่วยตัวเอง ถ้าเราไม่ช่วยตัวเองธรรมะก็ช่วยไม่ได้ ในทางพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าจึงตรัสเตือนว่า "เธอทั้งหลายจงทำตนให้เป็นที่พึ่ง" การทำตนให้มีที่พึ่งก็คือให้มีธรรมะเป็นที่พึ่ง พระองค์จึงตรัสว่าทำตนให้เป็นที่พึ่ง โดยการพึ่งธรรมะ

พูดอีกแง่หนึ่งว่า การพึ่งตนเองก็คือการปฏิบัติธรรมนั่นเอง ถ้าเรามีการปฏิบัติธรรมก็เรียกว่าพึ่งตนเองได้ ถ้าเราไม่มีการปฏิบัติธรรม ก็พึ่งตัวเองไม่ได้ แม้เราจะไปวิงวอนขอร้องบนบานศาลกล่าว ไหว้เจ้า ไหว้ผี ตามสถานที่ต่าง ๆ ที่เขาบอกว่าศักดิ์สิทธิ์ แต่ถ้าเราไม่ประพฤติธรรม สิ่งเหล่านั้นไม่สามารถจะช่วยเราได้เป็นอันขาด เพราะสิ่งเหล่านั้นเป็นเรื่องสมมติ ไม่มีจริงจังสาระอะไร เป็นเรื่องเขาตั้งขึ้นเพื่อหลอกคนโง่ ๆ ให้หลง ให้เข้าใจผิดเท่านั้น

ถ้าเรามีความทุกข์ความเดือดร้อนเกิดขึ้นในใจ เราจะต้องแก้ด้วยการประพฤติธรรม คือแก้ไขปัญหานั้นด้วยธรรมะ เอาธรรมะนั่นแหละเป็นที่พึ่ง

เราพุทธบริษัทจึงไม่พึ่งสิ่งอื่น นอกจากพึ่งพระธรรม การพึ่งพระธรรมก็เรียกว่า พึ่งหมดทั้งสามอย่าง พึ่งพระพุทธเจ้าด้วย พึ่งพระสงฆ์ด้วย เนื้อแท้ก็อยู่ที่พระธรรมนั่นเอง พระธรรมเป็นจุดศูนย์กลาง แล้วก็เป็นพระพุทธขึ้นมาก็ได้ เป็นพระสงฆ์ขึ้นมาก็ได้ เพราะฉะนั้นเมื่อเรามีธรรมะ เราก็มีทั้งพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์อยู่ในจิตใจของเรา

แต่ถ้าเราไม่มีธรรมะเราก็ไม่มีพระธรรม ไม่มีพระพุทธเจ้าไม่มีพระสงฆ์ ผู้ที่ไม่มีพระคุ้มครองใจนั้น ก็ย่อมตกไปอยู่ในฐานะที่ลำบาก เรียกว่าตกอยู่ในอบายภูมิ

อบายภูมิก็คือสภาพที่มันเป็นทุกข์ทางใจ เช่นมีความร้อนใจ มีความกระวนกระวายใจ มีความไม่สบายใจ ก็เรียกว่า อบายภูมิ คนนั่งอยู่ในบ้านอันสบาย แต่ว่านั่งเป็นทุกข์ก็เรียกว่า อยู่ในอบายภูมิ อยู่ในรถคันใหญ่ติดแอร์เย็นสบาย แต่ก็เป็นทุกข์ก็เรียกว่าอยู่ในอบายภูมิ ไม่ว่าเราจะอยู่ในสภาพใดถ้าจิตใจเป็นทุกข์ ก็เรียกว่าอยู่ในอบายทั้งนั้น

แต่ถ้าจิตใจเราสงบแม้จะนั่งอยู่ในกลางกองไฟ เราก็ไม่มีอบายในใจของเรา ไปนอนอยู่บนหนามเราก็ไม่นอน

อยู่บนความทุกข์ เพราะใจเราสบาย ไม่หวั่นไหวต่อสิ่งเหล่านั้น อันนี้เป็นเรื่องสำคัญที่ญาติโยมควรจะเข้าใจไว้ เพราะอะไร ๆ ก็อยู่ที่ใจของเราทั้งนั้น ถ้าเรารักษาใจตัวเดียว เป็นอันรักษาได้หมด ถ้าไม่ได้รักษาใจ เป็นอันไม่ได้รักษาอะไร คนเราที่มีความทุกข์ความร้อนใจ มีปัญหาปวดหัววันยังค่ำ ก็เนื่องจากว่าไม่ได้ใช้ปัญญา อันเป็นธรรมะประเภทหนึ่งเป็นเครื่องพิจารณาถึงเรื่องที่ทำให้เราเกิดความทุกข์ความเดือดร้อน เราก็มีแต่ความทุกข์เรื่อยไป ทุกข์ตลอดวันตลอดคืน เวลาหลับเท่านั้นหมดทุกข์ไปหน่อยหนึ่ง ครั้นพอลืมตาตื่นขึ้นก็มีความทุกข์ต่อไป

ความทุกข์อันนี้มันเกิดมาจากอะไร เกิดจากความหลงผิดในอะไร ๆ ต่าง ๆ ที่พระท่านเรียกว่า อุปาทาน คือการเข้าไปยึดถือไว้ผิด ๆ นั่นเอง

ความยึดถือที่หลงผิดนั้นแหละพระท่านเรียกว่า อุปาทาน อุปาทานนี้ทำให้ใจของเรามืดบอด ไม่มองเห็นชัดตามสภาพที่เป็นอยู่จริง ๆ ก็เป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนใจ มีดวุ่นวายไปด้วยประการต่าง ๆ ในทางธรรมะท่านจึงสอนให้เราถอนตัวอุปาทาน คือการยึดมั่นสำคัญผิดในเรื่องนั้นออกไปจากจิตใจ

เพื่อให้ใจเราว่างมีความปลอดโปร่ง มีความสงบ หรือมีปัญญารู้เท่ารู้ทันในสิ่งนั้น ๆ ตามสภาพที่เป็นจริง

คนเราเมื่อเข้าไปยึดถือสิ่งใดว่าเป็นของตน ก็ย่อมจะมีความทุกข์ด้วยสิ่งนั้น ของเล็กของน้อยถ้าเรามีความยึดถือก็เป็นทุกข์ แต่ถ้าไม่มีความยึดถือแม้สิ่งนั้นจะแตกไปหายไปหักไปชำรุดทรุดโทรมไปตามสภาพ มันก็ไม่มีความทุกข์ทางใจ ความทุกข์ทางใจเกิดขึ้นเพราะเข้าไปยึดมั่นสำคัญว่า สิ่งนั้นเป็นของเรา สิ่งนั้นเป็นของตัวเรา ซึ่งท่านเรียกว่า กามุอุปาทาน เป็นต้น

กามุปาทาน คือการยึดถือในวัตถุกาม วัตถุกามก็มีเรื่องของรูป เรื่องเสียง เรื่องกลิ่น เรื่องรส เรื่องสิ่งที่ถูกต้องได้ทางกายประสาท สิ่งเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นรูปหญิงรูปชาย รูปที่มีวิญญาณไม่มีวิญญาณ ล้วนแต่ว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่แล้วก็ดับไป ไม่มีอะไรที่เรียกว่าคงทนถาวรอยู่ได้สักอย่างเดียว

ขอให้เราพิจารณาในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เช่นเรื่องของรูปอะไรต่าง ๆ ให้เราพิจารณาดูว่า มันคงทนถาวรอยู่หรือไม่ มันเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพ แต่ว่าบางอย่างมันเปลี่ยนแปลงเร็วบางอย่างเปลี่ยนแปลงช้า เมื่อรวมความแล้วก็อยู่ในสภาพเปลี่ยน

แปลงทั้งนั้น ไม่มีอะไรคงอยู่อย่างเดิมสักอย่างเดียว อันนี้เป็นกฎธรรมดา แต่ว่าคนเราไม่ค่อยได้ใช้กฎธรรมดานี้มาเป็นหลักในการพิจารณา ในเรื่องอะไร ๆ ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกระทบจิตใจ พออะไรมากระทบเราก็คว้ามับเข้าให้ ด้วยความสำคัญผิดว่าของนี้เป็นของฉัน สิ่งนี้สวยงาม สิ่งนี้น่ารัก สิ่งนี้น่าพอใจ แล้วก็เข้าไปยึดถือสิ่งนั้นไว้ ด้วยความสำคัญผิดด้วยประการต่าง ๆ จึงเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนขึ้น เพราะเมื่อสิ่งนั้นต้องจากไป

หลักธรรมะในทางพระพุทธศาสนาสอนให้เราเข้าใจว่า อะไร ๆ ทั้งหมดมันเป็นแต่เพียงกระแสที่ไหลอยู่ตลอดเวลา เหมือนกับกระแสน้ำ กระแสลม กระแสคลื่น สิ่งเหล่านี้ไม่มีการหยุดนิ่ง ธรรมดาน้ำก็ไม่มีการหยุดนิ่ง เราไปเห็นน้ำบางแห่งว่ามันไม่ไหลแต่มันก็ไม่ได้อยู่นิ่งกระแสลมก็ไม่ได้อยู่นิ่งกระแสคลื่นก็ไม่ได้อยู่นิ่ง สิ่งทั้งหลายย่อมเปลี่ยนแปลงอยู่ในสภาพเช่นนั้น.

ร่างกายของเรานี้ก็ไม่ได้หยุดนิ่ง แต่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ถ้าไม่มีการเปลี่ยนแปลงมันจะเจริญเติบโตขึ้นได้อย่างไร ให้เราคิดในข้อนี้ง่าย ๆ เพราะมีการเปลี่ยนแปลงจึงได้

มีการเจริญเติบโต จนกระทั่งเรามีอายุอยู่ในขณะนี้ เราลองย้อนนึกไปดูข้างหลัง ดูตัวเราเองไม่เห็นแต่เราดูเด็กที่เดินตามหลังเรามาก็เห็นได้ ว่าเราเห็นเด็กคนนี้ขณะออกมาจากท้องมารดารูปร่างเป็นอย่างไร แล้วต่อมามันเป็นอย่างไร เวลานี้เป็นอย่างไร ต่อไปจะเป็นอย่างไรต่อไปอีก เราก็พอจะวาดภาพเห็นได้ว่ามันเปลี่ยนแปลงมาเป็นลำดับ จนกระทั่งเป็นใหญ่ขนาดเรา แล้วต่อจากนั้นก็เปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อม ร่างกายของเราทุกส่วนเปลี่ยนแปลงไป ผมเปลี่ยนแปลงไป ฟันก็เปลี่ยนแปลงไป อวัยวะทุกส่วนของร่างกายเปลี่ยนแปลงไปทั้งนั้น เปลี่ยนแปลงไปสู่ความชำรุดทรุดโทรม ซึ่งเราเรียกว่า ความแก่หรือว่าความชรา แล้วผลที่สุดของสิ่งนั้นเป็นอย่างไร คือแตกดับ ความแตกดับของร่างกายทุกอันเหมือนกันทั้งนั้น คือว่าผลที่สุดก็ต้องแตกดับไป

แต่ว่าการแตกดับขึ้นอยู่กับเวลา ขึ้นอยู่กับปัจจัยเครื่องปรุงแต่งของบุคคลนั้น ๆ เพราะฉะนั้นคนเราจึงเปลี่ยนแปลง ไม่เท่าเทียมกัน คือว่าไม่พร้อมกัน แต่ว่าก็ต่างเปลี่ยนไปตามเส้นทางของตัว เหมือนกับคนว่ายน้ำในสระแข่งขันต่างคนก็ต่างว่ายไปตามทางของตัว ให้ไปถึงจุดที่ตัวต้อง

การฉันใด ร่างกายชีวิตคนเราก็อย่างนั้น มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของแต่ละคน ผลที่สุดก็ตกลงไปในสภาพแตกดับเท่ากัน.

คนเราจึงควรจะได้พิจารณาในสิ่งนี้ เพื่อถอนความยึดมั่นในวัตถุอันมีประการต่าง ๆ ที่เราได้เห็น ได้ยิน ได้ดม ได้ชิม ได้สัมผัสถูกต้อง จะได้รู้ชัดในสิ่งนั้นว่า มันเป็นอะไร ตาได้เห็นสิ่งใดก็ให้บอกมาทันทีว่า สิ่งนั้นไม่เที่ยง หูได้ยินเสียงก็ให้บอกว่า เสียงนี่ไม่เที่ยง จมูกได้กลิ่นก็ให้บอกว่ากลิ่นนี้ไม่เที่ยง ลิ้นได้รสก็ให้บอกว่ารสนี้ไม่เที่ยง มือไปจับเข้าที่สิ่งใด ก็ต้องบอกตัวเองว่า สิ่งนี้ไม่เที่ยง เช่นเราไปจับโต๊ะ ก็นึกว่าโต๊ะนี้ไม่เที่ยง ไปจับใบธนบัตรก็บอกว่า ธนบัตรนี้ไม่เที่ยง เราไปจับคนใดคนหนึ่งก็ต้องนึกว่า รูปร่างอันนี้ไม่เที่ยง มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ถ้าพูดให้ละเอียดแล้วเวลาเราจับนั้นเราเป็นคนหนึ่ง เวลาเรายกมือขึ้นก็เป็นอีกคนหนึ่ง นั่นคือการเปลี่ยนแปลงอย่างถี่ยิบอยู่ตลอดเวลา เมื่อสิ่งนั้นมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ในรูปอย่างนั้น เราจะไปยึดมั่นว่าเป็นตัวเราได้อย่างไร เป็นตัวเขาขึ้นมาได้อย่างไร ไม่ควรจะสร้างอะไรขึ้นเป็นเครื่องยึด แต่เราควรจะคิดแต่

เพียงว่า สิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้ตั้งอยู่ชั่วขณะหนึ่ง แล้วสิ่งนั้นก็เปลี่ยนแปลงไป ไม่มีอะไรที่เรียกว่าเป็นของแท้ยั่งยืนถาวร ให้พิจารณาไว้ในรูปอย่างนี้

ถ้าเรานึกคิดไว้ในรูปอย่างนี้บ่อย ๆ เมื่อสิ่งนั้นเปลี่ยนสภาพไปในรูปใดก็ตาม เราจะไม่มีความทุกข์เพราะสิ่งนั้น เราจะไม่ต้องร้องไห้เมื่อสิ่งนั้นแตกไปสลายไป เพราะเราเข้าใจชัดตามสภาพที่เป็นจริงว่า มันเกิดขึ้นตั้งอยู่เปลี่ยนแปลงอย่างนั้น สามขณะเท่านั้นเอง เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ซึ่งภาษาบาลีเรียกว่า อุปัตติ ฐิติ ภังคะ

อุปัตติ หมายความว่าเกิดขึ้น ฐิติ หมายความว่าตั้งอยู่ชั่วขณะหนึ่ง ภังคะ มันก็ดับไปเท่านั้นเอง เกิดเมื่อใดมันก็ดับเมื่อนั้น เกิดเมื่อวินาทีนี้ก็ดับไปในวินาทีนี้ เกิดในวินาทีต่อมาก็ดับไปในวินาทีต่อมา อันนี้เป็นหลักความจริงแท้เป็นตัวปัญหาที่เราควรจะศึกษาไว้ให้มากในชีวิตประจำวัน เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาคือความทุกข์ความเดือดร้อน.

เพราะปกติของคนเรานั้น มักจะมีความคิดความเห็นอยู่ในสิ่งต่าง ๆ ที่เรามีเราได้ เราได้เงินมาร้อยบาท

เราก็มีความหลงใหลติดใจอยู่ในเงินร้อยบาทนั้น ได้แหวนมาวงหนึ่ง เราก็หลงใหลพอใจอยู่กับแหวนวงนั้น อันนี้มันเป็นปัญหา เป็นความทุกข์อยู่ตลอดเวลาเพราะความยึดความถือ แล้วในขณะที่เราไปยึดถืออยู่ในรูปอย่างนั้น ลองสังเกตดูสภาพใจของเราเอง ว่าสงบหรือวุ่นวาย เย็นหรือว่าร้อน ถ้าสังเกตก็จะพบว่ามีความเร่าร้อน มีความวุ่นวายใจด้วยปัญหาต่าง ๆ แล้วเกิดปฏิฆะขึ้นในใจ เกิดหงุดหงิดงุ่นง่านอารมณ์ไม่ดี เมื่อไม่มีสิ่งนั้นยังนั่งสบายนอนสบาย ยังทำอะไรได้เป็นปกติ แต่ว่าพอมีขึ้นเท่านั้นแหละ สภาพจิตใจเปลี่ยนแปลงไป แล้วความมั่งมีสิ่งนั้น ช่วยให้เราสบายที่ตรงไหน มันกลับทำให้เรามีความทุกข์มากขึ้นไปอีก อย่างนี้เขาเรียกว่ามีไม่เป็น ถ้ามีไม่เป็น มันก็เป็นทุกข์ แต่ถ้ามีเป็นมันก็ไม่มีความทุกข์อะไร

คนมีไม่เป็นก็คือมีด้วยความยึดความถือมากเกินไปในเรื่องนั้น ๆ จนกระทั่งว่ากระวนกระวายใจ มีความข้องใจในเรื่องนั้นอยู่ตลอดเวลา อย่างนี้ พระท่านถือว่ามีไม่เป็นในเรื่องนั้น ไม่มีศิลปะในการมี จึงได้เกิดความเดือดร้อนใจแต่ถ้าเรามีศิลปะ

ในการมีอยู่ในใจ เรามีปัญญารู้เท่ารู้ทัน เช่นวันนี้เราได้ของอะไรมาใหม่ เราก็บอกว่าอันนี้เพิ่งได้มาใหม่ แต่มันก็ใหม่อยู่ได้ไม่เท่าใดหรอก เพราะว่าสิ่งนี้มันอยู่ในสภาพธรรมดา อยู่ในกฎของความจริง คือมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ ไม่เท่าใดมันก็เก่าไปหายไป ผลที่สุดมันก็จะต้องแตกต้องดับไป ฉันเคยมีของชื่อนี้มาหลายครั้งหลายหนแล้ว

เราปลูกบ้านใหม่บางทีก็ทำสนามหญ้าเสียสวย เรียบร้อย คนเดินไม่ได้บนสนามนั้นกลัวหญ้าจะช้ำ ถ้าใครไปเดินก็ดุไปเลย มีสนามหญ้าสวยแต่ทำให้เจ้าของบ้านนั่งเป็นทุกข์ นั่งบ่นตลอดวัน มีปัญหาเกิดขึ้นตลอดวัน ไม่มีสนามหญ้าเสียจะดีกว่า เพราะใจจะได้สบาย อันนี้ก็เหมือนกัน และเรียกว่ามีแล้วก็กลุ้มใจ เราจะไปมีมันทำไมเมื่อกลุ้มใจอย่างนั้น มีได้ทำได้พระท่านไม่ห้าม แต่ว่าเมื่อมีอะไรแล้วเราก็ต้องบอกว่าวันนี้มันเขียวสด มันอาศัยปัจจัยเครื่องปรุงเครื่องแต่ง มีดิน มีปุ๋ย มีน้ำ มันก็สวยงามเรียบร้อย แต่ว่าดินก็ดี ปุ๋ยก็ดี น้ำก็ดีมันไม่ใช่พร้อมอยู่เสมอไป มันอาจเปลี่ยนแปลงไปเมื่อใดก็ได้ สนามหญ้าเขียวอาจเหี่ยวแห้งโรยไปก็ได้ เรานึกไว้ล่วง

หน้า เตรียมบอกตัวเองไว้ ครั้นตื่นขึ้นเช้าในวันหนึ่ง เห็นสนามหญ้าเหี่ยวไปหย่อมหนึ่ง เราอย่าไปโกรธใคร เคืองใคร

ในเรื่องอื่นอีกก็เหมือนกัน เรามีไว้ในบ้านของเรา อะไร ๆ ก็ตามที่เรามีไว้เพื่อดูเล่น เพื่อความเพลิดเพลิน เราอย่าเพียงแต่ดูเล่นเฉย ๆ อย่าดูเพื่อความเพลิดเพลินเฉย ๆ แต่ดูให้มันเป็นธรรมะ ให้เป็นบทเรียนเครื่องสอนใจอยู่ตลอดเวลา

ท่านเจ้าคุณพุทธทาส ที่ไชยาท่านมีของเล่นหลายอย่าง มีคนไปติฉินนินทาท่านว่า พระทำไมเลี้ยงปลาไว้รอบกุฏิ หรือว่ามีนั่นมีนี่ วันหนึ่งท่านก็เทศน์ให้ญาติโยมฟัง บอกว่าที่มีไว้ไม่ใช่มีไว้ดูเล่น แต่มีไว้เป็นครูเป็นบทเรียนเป็นเครื่องสอนใจ อะไร ๆ ที่อยู่รอบกุฏินั้นเป็นบทเรียนทั้งนั้น แม้สุนัขหลายตัวที่เลี้ยงไว้มันก็เป็นบทเรียน มันสอนบ่อย ๆ ในทางธรรมะ อย่างนี้ก็ไม่เกิดความทุกข์ใจ ไม่เกิดความเดือดร้อนใจ เพราะเรามีสิ่งนั้นไว้เพื่อเป็นบทเรียน เป็นเครื่องเตือนใจให้มองเห็นความจริงของชีวิต เพราะฉะนั้นญาติโยมที่มีอะไร ๆ ก็ให้นึกในรูปอย่างนั้น ไม่ว่าจะเป็นของนอกกายเป็นของในกาย เป็นของอยู่ไกลเป็นของอยู่ใกล้ เป็นสิ่งที่สังคมเขาเรียกว่าน่าสงวนน่ารักษา

เช่นมีลูกมีหลาน ก็เรียกว่ามีความรักเป็นธรรมดา **รักไม่ว่าแต่รักให้เป็น อย่ารักให้เป็นทุกข์** ถ้ารักเป็นทุกข์เขาเรียกว่ารักผิดทาง รักให้ถูกไม่เป็นทุกข์อะไร คือรักด้วยปัญญา เราเลี้ยงเราดูเขาตักเตือนเขา ให้ก้าวหน้าไปในทางที่ถูกที่ชอบ แต่ว่าเราจะห้ามเขาว่าอย่าเจ็บอย่าไข้ห้ามไม่ได้ ห้ามว่าอย่าตายก็ห้ามไม่ได้ ห้ามได้แต่เพียงว่าอย่าซุกซนอย่าทำชั่ว อย่าทำอย่างนั้นอย่างนี้ นี้พออยู่ในวิสัยที่เราจะห้ามจะเตือนได้ แต่เราจะไปเตือนว่าเอ็งอย่าป่วยนะห้ามไม่ได้ หรือว่าลูกจะเจ็บไข้ ใครจะไปห้ามได้ เดี๋ยวมันก็เจ็บก็ไข้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ อันนี้เขาเรียกว่าอยู่นอกเหนือมนุษย์ ไม่ใช่สิ่งที่เราจะห้ามได้ เตือนได้

ไม่ต้องไปพูดถึงร่างกายคนอื่นหรอก ร่างกายของคนเราเองเราห้ามได้หรือ ห้ามว่าอย่าปวดหัว อย่าปวดเอว อย่าปวดหลัง อย่าเป็นโรคอย่างนั้นอย่าเป็นโรคอย่างนี้ ไม่ได้ มันเป็นไปตามเรื่องตามราวดินฟ้าอากาศ เกี่ยวกับปัจจัยสิ่งแวดล้อมเรา ไม่สามารถจะรู้ได้ว่าอะไรมากระทบเรา ครั้นเราระวังตัวดีแล้วก็อาจเป็นหวัดเป็นไข้ขึ้นมาได้ เพราะว่ามันเป็นเรื่องธรรมดาที่คนทุกคนอาจเป็นอย่างนั้น

เชื้อโรคเป็นสิ่งที่เรามองไม่เห็นตัว ถึงแม้เห็นตัวก็ยังป้องกันไม่ได้ เพราะร่างกายมนุษย์นี้พระพุทธเจ้าท่านบอกว่า ไม่มีสิ่งป้องกัน ไม่มีสิ่งต้านทาน ไม่มีผู้คุ้มครองรักษา เป็นสิ่งที่จะต้องเป็นไปตามธรรมชาติ คือเกิดขึ้นแล้วไหลไปตามอำนาจของสิ่งปรุงแต่ง แล้ววันหนึ่งมันก็ต้องแตกสลายไป คนเราเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย ถ้ามองให้ดีแล้วก็ควรจะดีใจ ดีใจว่าเราได้ป่วยเสียบ้างก็ดีเหมือนกัน ทำไมว่าดี ดีตรงที่ว่าจะได้ไม่ประมาท ไม่มัวเมาในวัยในชีวิต เพราะตามปกติคนเรามักจะประมาทอยู่ มัวเมาอยู่ในชีวิตในความไม่มีโรค ในทรัพย์สมบัติ ในความยิ่งใหญ่ ในอำนาจวาสนาอะไร ๆ ต่าง ๆ ที่เรามีเราได้ ก็เกิดความเมากันทั้งนั้นแหละ พระท่านเรียกว่าเป็นความเมาประเภทหนึ่ง

เมื่อมีความเมาอยู่ในเรื่องใด ก็ย่อมจะมีความหลงอยู่ในเรื่องนั้น และความหลงนั้นจะเป็นตัวการให้เกิดอุปาทานความยึดมั่นในเรื่องนั้น และจะเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ใหญ่ขึ้นในภายหลังได้ แต่ถ้าหากว่าเราเกิดความไม่สบายขึ้นมา เราก็ควรจะได้ดีใจว่า เออดีเหมือนกัน เขาไม่ทำเรารุนแรงเกินไป แต่มาเตือนมาบอกล่วงหน้าให้รู้ว่า ร่างกายนี้ไม่

เที่ยง ร่างกายนี้มีความทุกข์อยู่ในตัวของมัน มันอาจเปลี่ยนแปลงไปสู่ความแตกดับเมื่อใดก็ได้ เมื่อเรารู้ตัวอย่างนั้นเราอย่าไปเป็นทุกข์ระทมขมขื่นในทางใจ อย่าเที่ยวไปพูดกับใคร ๆ ว่า แหม เรานี่มีกรรมเหลือเกิน เกิดมาไม่ค่อยจะสบายกับเขาเลย เดี๋ยวเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ อย่าไปบ่นอย่างนั้น

แต่ถ้าจะพูดก็ควรพูดว่า เออผมเดี๋ยวนี้ค่อยสบายใจขึ้นหน่อย ค่อยมีปัญญาพิจารณาตัวเองได้มากขึ้น เพราะมันมีบทเรียนสอนตัวอยู่ตลอดเวลา เช่นเราปวดแข้งปวดขา มันก็เป็นบทเรียนเตือนอยู่ เวลานั่งมันก็เตือน เวลาลุกขึ้นมันก็เตือน เท่ากับว่าเตือนว่าอย่ามัวเมาอยู่ อย่าหลงใหลอยู่ ร่างกายนี้มันบอบบางเต็มทีแล้ว ไม่เท่าใดก็จะถึงแก่ความแตกความดับ เขาเตือนไว้อย่างนั้น ก็นับว่าเป็นการดี เหมือนขโมยจะเข้าบ้านเขาเขียนจดหมายเตือนก็ค่อยยังชั่ว ถ้ามันไม่เตือนเลยถือมีดถือปืนเข้ามาจี้เอาเลย เราก็เสียท่าเท่านั้นเอง

เรื่องของชีวิตนี่ก็เหมือนกัน ถ้าเจ็บปวดก็เท่ากับเขาเตือนเรา ปีหนึ่งเขาเตือนสักครั้งก็ยังดี ถ้าไม่เตือนเสียเลย เราก็นึกว่ายังแข็งแรง ยังไม่เป็นไร ใครชวนไปวัดก็บอกว่า ยังไม่ไปก่อน ฉันยังไม่มีอะไร ไม่มีปัญหา มีปัญหาก่อนจึงไป บางที

ปัญหาหนักเต็มที่ เหมือนคนป่วยหนักหามไปโรงพยาบาล หมอเห็นเข้าถามว่า ทำไมเพิ่งเอามา อาการแย่เต็มที่แล้ว อย่างนี้ก็แก้กันไม่ไหว อย่างนี้เขาเรียกว่า ประมาทไม่ไปเช็คร่างกายเสียมั่ง

คนเราทางจิตใจนี่ก็เหมือนกัน ไม่ค่อยจะได้ไปตรวจสอบ เพราะไม่มีอะไรเตือนใจ แต่ถ้ามีการเตือนเสียมั่ง เช่นว่ามีอะไรเกิดขึ้นเป็นปัญหาในชีวิตในครอบครัว ก็จะได้หันหน้าเข้าหาธรรมะศึกษาธรรมะ แล้วที่หลังจะได้เกิดความรู้สึกตัวว่า แหมดีเหมือนกัน ไม่ใช่ว่าเสียไปหมด อะไร ๆ ที่เกิดขึ้นนี่มันมีแง่ดีทั้งนั้น ไม่ใช่แง่เสีย แต่ถ้าเรามองไม่เป็นก็เห็นแต่แง่ร้าย ไม่ได้เห็นแง่ดี เช่นโจรมาปล้นบ้านเราก็นึกว่ามันเสียไป แต่ถ้านึกว่ามันดีก็มี จะได้ไม่ประมาทในกาลต่อไป มีเงินมีทองไม่ควรจะเก็บไว้กับบ้าน เอาไปฝากธนาคารเสียมันก็ปลอดภัยมากกว่านี้ หรือว่ามีข้าวมีของก็ไม่ควรจะไปแต่งอวดใครมากเกินไป

การเจ็บไข้ตายเป็นก็เหมือนกัน ถ้ามีอะไรเกิดขึ้นในครอบครัวของเรา เช่นมีความตายเกิดขึ้น ถ้าหากว่าเราได้คิดไว้ล่วงหน้าก็ไม่เป็นไร แต่ถ้าสมมติว่าไม่ได้คิดไว้ แล้วมีเรื่องนั้นเกิดขึ้น เราก็ได้หันเข้าหาธรรมะต่อไป ชีวิตต่อไปจะได้มีความสงบ

เพราะได้ศึกษาธรรมะเพราะการจากไปของคน ๆ นั้น อันนี้ก็เป็นคุณแก่ตัวเรา ไม่ใช่ว่าจะเป็นโทษร้อยเปอร์เซ็นต์

สิ่งทั้งหลายมีดีมีชั่วปะปนกันไป อยู่ที่คนรู้จักใช้ ของบางอย่างถ้าหากว่าใช้เป็นมันก็เป็นคุณร้อยเปอร์เซ็นต์ บางอย่างใช้ไม่เป็นก็เป็นโทษ อันนี้ฉันใดก็ฉันนั้น ในเรื่องชีวิตก็เช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้นเราควรจะเพ่ง ๆ มอง ๆ ไว้ให้เห็นความจริงไว้ตลอดเวลาในสภาพของสิ่งนั้น ๆ เช่นร่างกายเรานี้ก็มองไว้บ่อย ๆ เช่นเราไปดูกระจกอย่าไปดูเพียงแต่งเฉย ๆ แต่ดูว่าเราเปลี่ยนไปมากแล้ว ร่างกายชำรุดทรุดโทรมลงไป วันหนึ่งเราก็จะต้องจากโลกนี้ไป

ความจริงไม่ได้จากโลกนี้หรอก **วันหนึ่งเราจะจมลงไปในโลก** ควรจะพูดอย่างนั้นเพราะร่างกายนี่เป็นของแผ่นดินเรา คืนให้แก่เขาไป คืนกระดูกให้เขาไป คืนเนื้อหนังอะไรต่ออะไรให้เขาไป ธาตุอันใดก็ไปรวมกับธาตุอันนั้นต่อไปเรามักจะพูดว่าจากไปแล้วมันก็ไม่ถูกเรื่องว่ามันจากไป จากคนแต่ว่าไม่ได้จากธรรมชาติ ไปรวมกับธรรมชาติ **การตายก็คือการไปรวมอยู่กับธรรมชาตินั่นเอง** แต่ว่าคนเรามันกลัวในสิ่งเหล่านี้เพราะความยึดมั่นถือมั่นในเรื่องนี้แรงเกินไปอันนี้เป็นเรื่องหนึ่ง ที่อยาก

จะให้ญาติโยมนึกคิดพิจารณาแล้วจะได้เบาอกเบาใจ ไม่ยึดมั่นถือมั่นในร่างกายนี้มากเกินไป

เรื่องการคิดในรูปนี้ ต้องเตือนตัวเองบ่อย ๆ ตื่นเช้าต้องพูดกับตัวเองสักครั้งหนึ่งก่อน เพื่อให้เกิดความนึกว่าสิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง มีความเปลี่ยนแปลงอย่างไร อย่านึกในเรื่องอื่น แต่นึกว่าร่างกายของเราทรุดโทรมไปอีกวันหนึ่งเสื่อมไปอีกวันหนึ่ง บอกอย่างนั้นแล้วเราก็จะสบายใจไม่กลัวเพราะเราเตรียมตัวไว้แล้ว ต่อสู้กับเหตุการณ์นั้น สมมติว่าเราป่วยหนักนอนอยู่บนเตียงเราก็ไม่ต้องกลัวไม่ต้องเสียใจ เพราะว่าเรารู้ตัวล่วงหน้าว่าเราจะต้องนอนแบบนี้ และวันหนึ่งลมหายใจก็จะต้องจากร่างเราไป ร่างกายนี้ไม่ใช่เป็นของแท้อะไร ตายก็ตายไป การตายก็เหมือนกับได้ชีวิตใหม่ คือว่าสิ่งทั้งหลายมันเปลี่ยนไปในทางเสื่อมแล้วมันก็ไปตั้งต้นใหม่ต่อไป ไปเกิดใหม่ต่อไปในรูปอื่นต่อไป เราไม่ควรจะเสียอกเสียใจอะไรกับเรื่องเหล่านั้น นึกอย่างนี้ใจก็สบาย

เวลาใดไปเห็นอะไรที่เป็นเครื่องเตือนใจ ก็ต้องบอกตัวเองทันทีว่า สิ่งนี้เป็นอย่างใด เราก็จะต้องเป็นอย่างนั้นให้ท่องคำนี้ไว้ให้มาก เตือนให้บ่อย ๆ ว่าสิ่งนี้

เป็นอย่างใดเราก็จะต้องเป็นอย่างนั้น เช่นเห็นคนอื่นตายเห็นสัตว์ตาย เห็นใบไม้หล่นดอกไม้เหี่ยวแห้ง บ้านเรือนผุพังไป อะไรแสดงถึงความชรา เราก็ต้องบอกตัวเองว่าฉันก็จะต้องเป็นอย่างนั้น ฉันจะหนีจากความเป็นอย่างนั้นไปไม่ได้เป็นอันขาด การบอกบ่อย ๆ ในรูปอย่างนี้ จะทำให้จิตของเราคุ้นกับสภาพของความเปลี่ยนแปลงของชีวิต คุ้นกับความเสื่อมของร่างกาย ครั้นเวลาสิ่งนั้นเกิดขึ้นจริงๆ เราก็ไม่หวั่นไหว ไม่มีความทุกข์ไม่มีความเดือดร้อนใจ เพราะเราได้เตรียมตัวล่วงหน้าไว้แล้ว อันนี้เป็นปัญหาสำคัญที่ญาติโยมไม่ค่อยจะได้กระทำ เพราะฉะนั้นเมื่อมีอะไรเกิดขึ้น ก็มีความทุกข์มาก มีความเดือดร้อนมาก เพราะไม่ได้เตรียมตัวไว้ล่วงหน้า จึงใคร่จะแนะนำว่าให้นึกบ่อย ๆ คิดบ่อย ๆ ในสภาพอย่างนี้ อย่าประมาท อย่าเผลอในเรื่องการพิจารณา และการคิดนึกบ่อย ๆ อย่างนี้เรียกว่าเป็นการเจริญภาวนาแบบที่เรียกว่าวิปัสสนา

วิปัสสนา นั้นหมายถึงการคิดการนึกการเตือนตัวเราเองให้เกิดปัญญาให้รู้แจ้งเห็นแจ้งในสภาพทั้งหลายที่มันเป็นอยู่จริงๆ

และเมื่อสิ่งใดเกิดขึ้นเราก็ยิ้มรับมันได้ เพราะเราจะพูดกับตัวเอง ได้ว่า ฉันว่าแล้ว ว่ามันจะต้องเป็นอย่างนั้น มันจะต้องเป็นอย่างนี้เป็นเหมือนที่คิดไว้ไม่มีผิดเลย เราก็ยิ้มรับมันได้ ด้วยอารมณ์สดชื่นแจ่มใส ไม่มีความทุกข์ ไม่มีความเดือดร้อนใจ

เห็นพระองค์หนึ่งเวลาใกล้จะสิ้นบุญ ท่านคุยตลกตลอดเวลา ไม่มีความทุกข์ไม่มีความเดือดร้อน ใครมาหาท่านก็คุยด้วยอารมณ์ร่าเริงแจ่มใส ปกติพระองค์นี้ท่านเคยพูดคำว่า ไม่เที่ยง อยู่เสมอ ไปเจอใครท่านก็พูดว่า เออมันไม่เที่ยงหรอก ท่านมักจะว่าอย่างนั้น ครั้นเวลาท่านเจ็บหนักใกล้จะสิ้นใจ ท่านไม่มีอารมณ์ทุกข์ ไม่มีการเสียดายอะไรที่เป็นของของท่าน ท่านพูดแต่เรื่องสนุกตลอดเวลา พอใกล้จะสิ้นใจท่านพูดว่า เออตายนี่สนุกเหมือนกัน แล้วท่านก็สิ้นใจไปเท่านั้นเอง นี่เรียกว่าตายด้วยอารมณ์ขัน ตายด้วยความรู้เท่ารู้ทัน ไม่มีความทุกข์ความเดือดร้อน

คนเราจะมีอารมณ์ขันได้ ก็เพราะมองเห็นสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริง ถ้ายังมองเห็นสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริงไม่ได้ อารมณ์ขันมันเกิดไม่ได้ เพราะยังมีความยึดมั่นถือมั่นใน

ความผิดอยู่ในเรื่องนั้น แล้วจะหัวเราะได้อย่างไร เพราะฉะนั้นเมื่อหัวเราะได้ก็หมายความว่ามองเห็นชัดในเรื่องนั้นตามสภาพที่เป็นจริง พระอริยเจ้าทั้งหลายที่เราเรียกว่าพระอรหันต์ ท่านมีปกติมองเห็นความจริงอยู่ตลอดเวลา แม้ว่าท่านจะเห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ได้สัมผัสสิ่งหนึ่งสิ่งใด ท่านก็มองสิ่งนั้นตามสภาพที่เป็นจริง เพราะฉะนั้นท่านจึงมีอารมณ์สดชื่นไม่มีความทุกข์ ความเดือดร้อนใจ

คนเราที่มีความทุกข์ทางใจ ก็เพราะว่ามองสิ่งนั้นไม่ตรงตามสภาพที่เป็นจริง จึงได้เกิดอารมณ์เช่นนั้น บางครั้งเราหัวเราะ แต่ประเดี๋ยวก็หยุดหัวเราะแล้ว แล้วก็มีความทุกข์เกิดขึ้นแทน หัวเราะเพราะเรื่องได้ แต่พอนึกถึงเรื่องเสียก็ไม่สบายใจ การนึกเช่นนั้นคือการนึกคิดที่ผิด นี้ถ้าเรานึกว่าได้แล้วเรานึกถึงเสีย นึกว่าธรรมดา เมื่อมีได้ก็ต้องมีเสีย มีพบกันก็ต้องมีจากกัน ดังคำที่พระท่านว่า **มีแล้วก็หาไม่ ได้แล้วก็หายไป** อันนี้มันเป็นเรื่องธรรมดาที่จะเกิดมีแก่คนทุกคนไม่เลือกหน้าเมื่อเรารู้ความจริงอย่างนี้ เราก็เฉย ๆ มีจิตใจสงบ รู้เท่ารู้ทันต่อสิ่งนั้นตามสภาพที่เป็นจริง อันนี้คือชีวิตที่เรียกว่าอยู่ด้วยความรู้เท่า

รู้ทัน อยู่ด้วยปัญญา ความยึดถือในเรื่องที่เป็นเหตุให้เกิดความทุกข์โดยเฉพาะเรื่องกามุปาทาน มันก็ไม่เกิดขึ้น แม้กิเลสในทางกายก็ไม่เกิดขึ้น เพราะเรารู้ตัวได้ทันท่วงที ว่าสิ่งนั้นมีสภาพการเปลี่ยนแปลงไปในรูปใด พอเห็นก็มองทะลุเข้าไปถึงเนื้อในของสิ่งนั้น ใจมันก็ไม่เข้าไปยึดถือ แต่เกิดปัญญารู้เท่ารู้ทันขึ้น อันนี้เป็นเรื่องที่ได้ประโยชน์แก่ชีวิตมาก แต่จะต้องหมั่นคิดนึกจนเป็นนิสัย เป็นปกติของใจ เมื่อทำจนเป็นปกติแล้ว เราจะไม่มีอารมณ์หวั่นไหวต่อสิ่งเหล่านั้น

ในขณะใดที่เรามีชีวิตสงบไม่หวั่นไหวนั่นแหละยอดของความสุข คนเราอยู่ในโลกต้องอยู่อย่างคนมีความสุข ถ้ายังไม่มีความสุขในทางใจ ตามหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าสอนให้เราปฏิบัติแล้ว ก็นับว่ายังเสียทีอยู่ ยังไม่สมกับที่มาพบของดีคือคำสอนของพระพุทธเจ้า ยังไม่ได้ประโยชน์จากคำสอนนั้น ยังไม่ได้ใช้คำสอนนั้นประกอบกับชีวิต เพื่อให้เราอยู่ในโลกอย่างสงบเบิกบาน ก็ยังนับว่าไม่ได้ประโยชน์ เหมือนไก่แจ้เขี่ยอาหารไปพบพลอย แล้วไม่ได้เอาไปใช้ เพราะไม่รู้คุณค่าเขี่ยต่อไปในแปลงอื่น ฉันใดเราทั้งหลายก็อย่างนั้นแหละ

ถ้าว่าเกิดมาพบพระพุทธศาสนาแล้วไม่ได้ใช้หลักธรรมของพระพุทธเจ้า เป็นยาแก้โรคทางจิตทางวิญญาณ เป็นหลักในการดำรงชีวิต เพื่อให้มันอยู่อย่างสดชื่นแจ่มใสเบิกบาน เพราะมองเห็นสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริง ก็ยังนับว่าเสียทีอยู่.

ดังที่ได้กล่าวมา เพื่อเป็นเครื่องเตือนจิตสะกิดใจแก่ญาติโยมทั้งหลายก็พอสมควรแก่เวลา ขอยุติไว้แต่เพียงนี้.

การรักษาตัวรอดเป็นยอดดี

พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ว่า "ถ้าสูเจ้ารู้ว่าตนเป็นที่รักของสูเจ้า จงรักษาตนของสูเจ้าไว้ให้ดี สูเจ้าอย่าได้กระทำความชั่วทั้งในที่ลับและที่แจ้ง" นี่เป็นคำสอนที่น่าทำตาม คนเราทุกคนที่เกิดมามีชีวิตอยู่ในโลก ย่อมมีความรักตนด้วยกันทั้งนั้น ลองไปถามใคร ๆ ดูเถิดว่าเขารักตัวเขาหรือไม่ เขาคงตอบว่าเขารักตัวเขาทั้งนั้น แม้ผู้นั้นจักทำความชั่ว ความเสียหายอย่างใด เขาก็ยังว่าเขารักตัวของเขาอยู่นั่นเอง

คราวหนึ่งพระนางมัลลิกาเทวีราชินีแห่งแคว้นโกศล ทรงสำราญพระทัยอยู่ในห้องกับพระราชสามี พระราชาได้ถามเป็นเชิงสัพยอก เพื่อให้นางตอบให้เป็นที่ชื่นใจว่า

"เธอรักใครมากที่สุด?"

พระนางตอบว่า "หม่อมฉันรักตัวของหม่อมฉันมากที่สุด"

พระราชาได้ทรงฟังแล้วไม่เชื่อหาว่าพระนางพูดไม่จริง จึงชวนกันไปหาพระพุทธเจ้ากราบทูลให้ทรงทราบถึงเรื่องที่สนทนากัน พระองค์ก็ทรงรับรองว่า

"จริงทีเดียว ความรักใคร ๆ ที่เสมอด้วยความรักตนเองไม่มี"

ในข้อนี้ถ้าเราพิจารณาดูแล้วก็จักเห็นได้จริง ๆ เพราะบรรดาความนึกคิดของสัตว์ทั้งหลาย มีการตั้งต้นที่ตนก่อนทั้งนั้น ทำอะไร ๆ ก็มักปรารภตนเป็นเหตุก่อนเสมอ เมื่อนึกถึงตนแล้วก็มักคิดต่อไปถึงประโยชน์ของตน การนึกถึงประโยชน์ของตนจึงเป็นเหตุให้ทำลายประโยชน์ผู้อื่น เพื่อจักได้สิ่งที่ตนต้องการ ความเห็นแก่ตัวก็เกิดขึ้น อันความเห็นแก่ตัวนี้แหละเป็นมูลฐานของความชั่วร้ายทุกชนิด ผู้หวังความพ้นทุกข์จึงต้องหัดทำลายความคิดเห็นแก่ตนออกไปเสีย ใครไม่มีความเห็นแก่ตนก็สามารถทำประโยชน์ให้แก่บุคคลอื่นได้มาก

อาจมีคนคิดว่า ทำไมบางคนมีความรักบุคคลอื่นสิ่งอื่นแล้วยอมสละตนเพื่อสิ่งนั้นได้ จักว่ารักตนมากแล้วทำไมจึงทำ

เช่นนั้น ในปัญหานี้ก็มีข้อน่าคิดเหมือนกัน เช่นผู้หญิงสาวที่ตกอยู่ในห้วงแห่งความรัก จนไม่สามารถถอนตนออกได้ เป็นความรักที่ทำตนให้ตาบอด ขาดความยั้งคิดไตร่ตรองจนถึงกับยอมตายเพราะความรักนั้น ทำไมหล่อนจึงฆ่าตัวตาย ตอบว่าเพราะมีอุปสรรคในเรื่องความรัก เมื่อไม่ได้ดังใจก็เกิดภวตัณหา เป็นเหตุฆ่าตัวตาย เหตุที่ให้ทำเช่นนั้นอยู่ที่ตนหรืออยู่ที่เขา อยู่ที่ตนเอง เพราะรักตนจึงอยากได้สิ่งที่ตน ได้แล้วตนจักสบายใจ เมื่อขาดไปตนไม่สบายใจ ตนจึงเป็นทุกข์เพราะตนเป็นเหตุ ความรักตนนี่แหละก่อให้ตนทำเช่นนั้น ความรักในลูก ในทรัพย์สมบัติ ในเกียรติยศชื่อเสียง ก็เนื่องจากความรักตนก่อนทั้งนั้น สิ่งใดที่ทำให้ตนได้รับความสบายใจ ก็ต้องพลอยรักสิ่งนั้นไปด้วยแต่หาเท่ากับการรักตนไม่ ข้อนี้เป็นความจริงแท้อันหนึ่งของชีวิต

คนส่วนมากที่มิได้ศึกษาเรื่องของตนเอง ยังไม่ฉลาดในเหตุผลในเรื่องตน มักไม่รู้จักตนที่แท้ รู้แต่ตนที่ผิด ๆ เมื่อรู้ตนผิด ความรักตนก็ผิด การทำเพื่อตนก็พลอยผิดพลาดไปด้วย ความสุขที่ตนจักได้นั้นจึงหายไป พระพุทธศาสนาคือวิถีแห่งการศึกษาตนเอง แล้วจักได้นำตนให้ดำเนินไปโดยถูกทาง ที่เรียกว่าการครองชีวิตชอบนั่นเอง การครองชีวิตเป็นเนื้อแท้ของ

พุทธศาสนา การเป็นพุทธศาสนิกก็คือการยินยอมตนดำเนินชีวิตในทางที่ชอบ ตามทางของพุทธธรรมเท่านั้น ถ้าผิดไปจากนี้แล้ว ความเป็นพุทธศาสนิกชนก็หมดความหมาย

ตนของคนเราทุกผู้ทุกคนนั้นอยู่ที่ตัวเราแล้ว พระพุทธศาสนา ได้กล่าวคำสอนเกี่ยวกับเรื่องตนไว้มากหลาย เป็นเรื่องที่เราควรศึกษา เช่นกล่าวสอนว่า

๑. *ตนแลเป็นที่พึ่งของตน คนอื่นใครเล่าจักเป็นที่พึ่งได้ ก็บุคคลที่ฝึกฝนตนดีแล้วย่อมได้ที่พึ่ง ที่ได้ด้วยยาก*

๒. *ความรักอื่นเสมอด้วยความรักตนไม่มี จงตั้งตนไว้ในทางที่ถูกที่ชอบเถิด*

๓. *จงฝึกฝนด้วยตนเองเถิด เพราะตนที่ฝึกไว้ดีแล้วย่อมนำความสุขสงบมาให้ตนเสมอ*

๔. *จงเตือนตนด้วยตนเอง จงคอยบอกตนเองให้ทำความก้าวหน้าไว้เสมอ*

๕. *จงถอนตนออกจากความชั่วเสียเถิด*

ถึงแม้ว่าเนื้อแท้หรือคำสอนชั้นสูงของพุทธศาสนาได้สอนเรื่องอนัตตา อันเป็นเรื่องไม่มีตัว แต่คำสอนนี้เป็นคำสอนที่บางคนเท่านั้นจักเข้าถึงได้อย่างแท้จริง เพราะคนส่วนมากไม่ชอบ

ความไม่มีหรือคำสอนด้านปฏิเสธ ทุกคนอยากให้มีอะไร ๆ ไว้บ้างเสมอ ฉะนั้นจึงรักจะมีตนมากกว่าไม่มีตน แต่ถึงแม้ว่าตนมีตนก็มีไปเถอะ ส่วนคำสอนเรื่องไม่มีตนนั้น ก็เป็นคำสอนที่พอนำมาปฏิบัติกันได้ ปฏิบัติในรูปของความไม่เห็นแก่ตน แต่จงมีใจรักและเมตตาแก่คนอื่นบ้าง การปฏิบัติเพียงเท่านี้ก็พอจักทำให้สังคมโลกเป็นสุขสงบได้บ้างแล้ว

สำหรับผู้ที่รักจะมีอยู่นั้นก็ไม่เสียหายอะไร แต่ต้องมาศึกษากันบ้าง เพื่อให้รู้จักตนที่เทียมตนที่แท้ เพราะถ้าเรายังไม่รู้จักตนที่แท้แล้ว การทำตนให้เหมาะสมนั้นเป็นไปได้ยาก จักพูดถึงตนที่เทียมก่อน เราคงเห็นคนบางคนที่มีปกติเป็นคนฉุนเฉียวโกรธง่าย กระทบกระทั่งอะไรสักนิดก็อดใจไว้ไม่ได้ มักใช้ถ้อยคำอันรุนแรงบ้าง หรือถึงกับทุบตีผู้อื่นบ้างขณะโกรธจัด ถ้าไม่ได้ทุบตีผู้ที่ทำให้โกรธก็มักทำลายสิ่งที่มีอยู่ใกล้ ๆ พอแก้รำคาญไปก่อน และมักบอกแก่คนอื่นที่นั่งใกล้ ๆ ด้วยความโกรธว่า "นั่น นั่น ดูทำกับกูก็ต้องเห็นฤทธิ์กันบ้าง" คำที่กล่าวออกมานั้นเป็นราวกับบอกให้คนอื่นทราบว่า ตัวเขาเป็นคนเช่นนั้น ตัวเขาคือความโกรธที่เขารู้จัก การรู้จักตนแบบนี้มิใช่เป็นตนที่แท้ แต่เป็นตนจอมปลอม ที่แปลงร่างเข้ามาสู่ใจตนเท่านั้น ตนจอม

ปลอมมีมากแบบ สุดแล้วแต่เหตุการณ์ จะนำให้เป็นไป ส่วนมากสร้างความทุกข์ให้แก่ตน เพราะเข้ามาอยู่เพื่อทำลายประเดี๋ยวเดียวก็ผ่านพ้นไป แต่ก็ได้ประทับร่องรอยแห่งความไม่ดีไว้เสมอ

มีคนเป็นจำนวนมากมีความกลุ้มใจอยู่เสมอ อาการอย่างนี้เกิดขึ้นจากเหตุที่ตนขาดความระวัง ไม่ศึกษาในเรื่องตนนั่นเอง จึงพบแต่ของปลอมเสมอ น่าสงสารคนพวกนี้ที่ต้องเป็นทุกข์บ่อย ๆ ถ้าเขาหันเข้าหาตนกันบ้าง จักเป็นความดีเพราะคนที่แสวงตนนั้นย่อมพ้นจากทุกข์ได้

มีเรื่องเล่าไว้ว่า คราวหนึ่งเมื่อพระพุทธองค์เดินทางไปสู่นครราชคฤห์ และแวะพักร้อน ณ ไร่ฝ้ายแห่งหนึ่ง ครั้งนั้นชายรูปงามสามสิบคนเป็นลูกของผู้มั่งคั่ง มีเงินทองพอที่จักใช้จ่ายบำรุงความสุขได้ตามพอใจ วันนั้นเขาผู้มัวเมาในกามคุณได้หาหญิงไปบำเรอกันในป่า เพื่อนอีกคนหนึ่งยังไม่มีหญิงครองจึงต้องเก็บตก เอาหญิงโสเภณีมาเป็นภรรยาชั่วคราว เที่ยวหาความสุขสนุกเพลิดเพลินในป่าเรื่อยไป พอพวกพ่อรูปงามเผลอนิดเดียว แม่นกต่อก็ลักเอาเครื่องประดับหนีไปเสีย ชายหนุ่มรู้เข้าก็ติดตามด้วยความเคือง จนกระทั่งพบองค์พระพุทธเจ้า จึงได้ถามว่า

พระองค์อยู่ตรงนี้ได้เห็นหญิงบ้างหรือ

พระศาสดาตรัสว่าประโยชน์อะไรด้วยหญิง

เขาตอบว่าผู้หญิงลักเครื่องประดับหนีไปจึงต้องตาม

ทรงย้อนถามว่าจักหาหญิงดี หรือว่าหาตนเองดีเล่า

พวกเขาก็ทูลว่า หาตนเองดีกว่า

ต่อนั้นก็ทรงแสดงธรรมให้เขาเข้าใจ ผลสุดท้ายเขาก็มีความเลื่อมใส ขอบวชในพระพุทธศาสนาและปฏิบัติตนเพื่อความหลุดพ้นต่อไป

เรื่องนี้เป็นแนวทางชี้ให้เห็นว่า การหาตน การทำความรู้จักตนที่แท้นั้น เป็นหน้าที่ของทุกชีวิต เพราะเมื่อรู้จักตนเองที่แท้แล้ว การทำตนให้ดีอยู่เสมอก็เป็นงานง่ายขึ้น อันคนเราที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ เป็นอยู่ได้ด้วยส่วนประกอบอันสำคัญสองประการคือ กาย ใจ หรือรูปนาม เพราะสิ่งทั้งสองนี้ยังมีอยู่คำว่าสัตว์ บุคคลจึงมี ขาดเสียสิ่งเดียวแล้ว ความสมบูรณ์ของคนก็ขาดไปด้วย ก็ในสิ่งสองประการนี้อะไรสำคัญที่สุด คำตอบก็มีว่า ใจหรือนามนั้นแหละสำคัญ

พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า สิ่งทั้งปวงมีใจเป็นหัวหน้าบังคับ มีใจเป็นผู้สร้างขึ้น ถ้าคนเรามีใจชั่วเป็นเหตุ

ความทุกข์ย่อมติดตามเขา เสมือนล้อตามเท้าวัวที่ลากเกวียนไป

พุทธพจน์นี้บ่งให้เราทราบว่า ใจเป็นใหญ่กว่ากาย กายเป็นเพียงภาชนะสำหรับรองรับใจเท่านั้น ลำพังกายอย่างเดียวไม่มีความรู้สึกนึกคิด ความนึกคิดอยู่ที่ใจ ดีชั่วสุขทุกข์ก็อยู่ที่ใจ ใจจึงเป็นเนื้อแท้ของคน ความเป็นคนอยู่ที่ใจมิใช่อยู่ที่กาย เพียงแต่อาศัยกายเป็นไปเท่านั้น ฉะนั้นจึงควรสนใจในเรื่องของใจให้มากเท่า ๆ กับความสนใจในกาย

คนสมัยนี้เป็นนักวัตถุนิยม มักไม่สนใจในเรื่องของใจ แต่หนักไปในเรื่องของกาย แสวงหาและกระทำแต่เรื่องที่จักพอกพูนกาย หาได้แสวงหาสิ่งที่พอกพูนใจกันไม่ ฉะนั้นสังคมของประชากรสมัยนี้ จึงเป็นสังคมเปลือกมากกว่าแก่นเสียแล้ว และเพราะการละเลยต่อเรื่องใจนี้เอง โลกจึงเดือดร้อนกันมาก แม้จักมีการวิ่งเต้นกันอยู่บ้าง เพื่อสร้างสังคมในรูปใหม่ ก็มองไม่เห็นทางว่าจะเป็นไปได้เลย เพราะยังเป็นทาสของร่างกาย มุ่งหาความสุขทางเนื้อหนังกันทั้งนั้น การหาความสุขในทางเนื้อหนังมิใช่ทางรอดพ้นแต่เป็นทางผูกพัน ให้ใจของตนตกเป็นทาสของความสุขแบบนั้นเรื่อยไป

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความหลุดพ้น คำสอนทุกตอนทั้งที่เป็นส่วนต่ำกลางสูงก็มุ่งไปสู่ความหลุดพ้นทั้งนั้น อันความหลุดพ้นเป็นผลที่เกิดจากการปฏิบัติธรรม ไม่ว่าเขาจักทำได้เพียงขั้นไหน ผลที่ปรากฏก็มีได้ตามฐานะของการกระทำนั้น ๆ ผู้ที่รักตนประสงค์ความหลุดพ้นจึงควรหันมาสนใจในการรักษาใจกันบ้างเถิด

อันสภาพของใจคนเรานั้น มีปกติสะอาดก่อน แต่จักเศร้าหมองเพราะอารมณ์ที่สัญจรเข้ามา และใจไปรับเอามันไว้ พลอยเป็นสุขเป็นทุกข์กับสิ่งนั้น ๆ เสมอ ทางที่ดีจึงควรทำตนให้เป็นตนเองไว้ ที่ว่าเป็นตนเองนั้น หมายถึงใจที่สะอาดนั่นเอง ขณะใดใจยังสะอาดอยู่ก็เรียกว่าเป็นตัวเอง พอใจเริ่มเปลี่ยนไปในรูปใดก็ตาม ความเป็นตัวเองก็จางไปเสียแล้ว ในปัจจุบันนี้เคยได้ยินคนส่วนมากพูดกันบ่อย ๆ ว่า "ผมต้องเป็นตัวเองมั่งซิคุณ คุณจักบังคับเสมอไปได้หรือ" การเป็นตัวเองในรูปนี้ก็คือ การไม่เป็นตัวเอง เพราะส่วนมากความรู้สึกแบบนี้เกิดเพราะไม่ได้ดังที่ตนต้องการ ตนจึงกล่าวเช่นนั้น หรือบางทีเกิดเพราะความดื้อถือดี เพราะมานะในความเป็นอยู่ของตนบ้าง ทั้งหมดนี้เป็นทางของความไม่เป็นตัวเองทั้งนั้น จงสังเกตว่า

ความเป็นตัวเองนั้น เกิดจากปัญญาหรือเกิดจากโมหะ ถ้าเกิดจากปัญญาก็เป็นตัวเองได้ ถ้าเกิดจากโมหะก็เป็นตัวเองไม่ได้ แต่กลายเป็นทาสไปทุกที จึงพบบ่อย ๆ ว่า คนที่พูดว่า ผมต้องเป็นตัวเองเสียบ้างนั้น มักเข้ากับใครไม่ได้เสียแล้ว เพราะความคิดเป็นที่เห็นแก่ตัวเริ่มตั้งขึ้น และมักจะงอกงามเรื่อยไป ถ้าหากไม่รีบกลับตนเสียใหม่

บางคนตั้งตนไว้ผิด และเมื่อถูกคนอื่นแนะนำ ก็หามีความสนใจในคำเตือนนั้นไม่ สำคัญว่าตนนั้นทำถูก และสมควรแล้ว ความคิดเช่นนี้เป็นทางทำลายตนมิให้ตนเป็นผู้ก้าวหน้าไปเพื่อความเป็นตนเช่นกัน อันคำเตือนแนะนำของเขาอื่นเป็นเรื่องที่ควรฟังความคิดและเมื่อเห็นเหตุแล้วควรจักทำตามโดยทันที การทำตามคำแนะนำคำเตือนของผู้อื่นนั้น เป็นการปฏิบัติตนต่อศาสนาประการหนึ่ง

ในมงคลสามสิบแปดประการ ของพระพุทธศาสนามีข้อหนึ่งว่า อัตตะสัมมาปะนิธิ แปลว่าการตั้งตนไว้ชอบเป็นอุดมมงคล อันการตั้งตนไว้ชอบนั้น ต้องมีการรู้จักตั้งตนเองเสียก่อน เพราะถ้าไม่รู้จักตนเองแล้ว การตั้งตนไว้ชอบจักมีไม่ได้ ฉะนั้นจึงต้องศึกษาให้รู้จักตนเอง โดยชาติ โดยเพศ โดย

วัย โดยความรู้ โดยหน้าที่การงาน แล้วพึงทำตนให้พอดีกับฐานะตำแหน่งนั้น ๆ รู้จักตนและตั้งตนไว้ชอบ ย่อมเอาตัวรอดได้เสมอ

นอกจากนี้ในสัปปุริสธรรม ๗ ประการ ก็มีธรรมะที่กล่าวถึงการรู้จักตนไว้เหมือนกัน ในคำว่า อัตตัญญุตา ความรู้จักตนของตนเอง ถือกันว่าเป็นคุณธรรมอันสำคัญของคนดีประการหนึ่ง

เมื่อได้กล่าวให้เห็นว่า ตนที่แท้คือใจที่เป็นตัวมันเองได้แก่ใจบริสุทธิ์แล้ว การที่จักรักษาตัวเพื่อความหลุดพ้นจึงง่ายขึ้น มีอยู่อีกอย่างเดียวเท่านั้นว่า เราต้องการความหลุดพ้นหรือไม่ ถ้าไม่ต้องการก็แล้วไป แต่ถ้าเกิดต้องการจักให้หลุดพ้นแล้ว จงเริ่มลงมือรักษาตนเถิด อย่าประมาทมัวเมา ปล่อยเวลาของตนให้ผ่านพ้นไปเสีย ชีวิตเป็นสิ่งไม่ถาวร ตกอยู่ในความหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอจงใช้มันให้เป็นประโยชน์ด้วยการทำดีกันเถิด ท่านผู้รักตนทั้งหลาย จงประพฤติตามหลักที่ว่า ถ้ารักตนจงประกอบตนให้พ้นจากความชั่วร้าย สุนทรภู่ครูกลอนแปดได้กล่าวไว้ว่า "รู้อะไรก็ไม่สู้รู้วิชา รู้รักษาตัวรอดเป็นยอดดี" เป็นคำกลอนที่ชาวไทยจำกันได้เป็นส่วนมาก เพราะนิสัยคนไทยชอบเสรีภาพ ชอบความรอดพ้นตามหลักพุทธศาสนา ในคำ

กลอนนี้ได้บอกชัดทั้งเหตุและผล ตัวเหตุคือวิชาความรู้เป็นทุนสำคัญ และเป็นมูลเหตุที่จักให้เกิดผล คือการรักษาตัวรอด วิชาจึงจำเป็นแก่ชีวิต ความรอดพ้นที่ขาดหลักวิชานั้น จักกลายเป็นความไม่รอดพ้น ส่วนความพ้นที่มีวิชาสนับสนุนนั้น เป็นความรอดพ้นที่จริงแท้ วิชาจะเกิดได้ก็ต้องอาศัยการศึกษาเล่าเรียนและต้องเรียน สิ่งที่จะช่วยให้รอดพ้นเพราะความรู้บางอย่างหาเป็นประโยชน์แก่ชีวิตไม่ อย่าทำลายเวลาและชีวิตของตนโดยเรียนสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ชีวิตเป็นของน้อย ต้องใช้ให้เป็นที่เชื่อได้ว่าจักมีผลแก่ตนในทางพ้นทุกข์ ทั้งในทางโลกและทางธรรม

ความทุกข์เป็นสิ่งน่าเบื่อหน่าย ไม่มีใครอยากได้ แต่ความทุกข์ก็เกิดขึ้นเสมอ ความทุกข์เกิดขึ้นเพราะตนทำผิด ความสุขเกิดเพราะตนทำถูก คนทำผิดเพราะไม่รู้ว่าอย่างไรผิด และถึงไม่รู้เขาก็ไม่ยกเว้นให้ ทำสิ่งใดลงไปแล้วจักทำคืนอีกก็ไม่ได้ คิดให้ดีก่อนจึงทำ เพราะการทำที่มีความคิดก่อนมักไม่พลาด จักเป็นคนคิดก่อนจึงทำได้ก็ต้องอาศัยการอบรมจิต อันเป็นการปฏิบัติธรรมแบบหนึ่งทางพุทธศาสนา จิตที่อบรมดีแล้วจักนำความสุขมาให้ในทางตรงกันข้าม จิตที่มิได้อบรมจักนำ

ทุกข์มาให้เช่นกัน จงเป็นผู้เดินในทางที่จะไปสู่ความพ้นทุกข์ ผู้เดินทางนี้ย่อมมีความอุ่นใจว่า ตนเป็นที่พึ่งของตนเองได้ ฉะนั้น จงมาแสวงหาความรอดพ้น ด้วยการทำตนให้เป็นที่พึ่งแก่ตนเถิด ก็พึ่งตนนั้นต้องถือหลักพุทธพจน์ที่ว่า "เธอทั้งหลายจงทำตนเอาธรรมะเป็นเกาะ จงเอาธรรมะเป็นที่พึ่งเถิด อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งเลย"

ตามแนวทางแห่งคำสอนนี้ เป็นการชี้อยู่ในตัวแล้วว่า การเอาตนเป็นที่พึ่งก็คือพึ่งธรรมนั่นเอง ปัญหาจึงมีต่อไปว่า จักเอาธรรมะข้อไหนมาปฏิบัติกันเล่า ในการตอบข้อถามนี้ เบื้องต้นจักต้องเข้าใจเสียก่อนว่า ธรรมะนั้นเป็นเช่นกับยารักษาโรคทางใจ ทางกายมียาไว้รักษาหลายขนาน ทางใจก็เป็นเช่นเดียวกัน เพราะโรคทางใจมีหลายชนิด การใช้ยาก็ต้องให้เหมาะแก่โรคจึงจักหายขาดได้ นักปฏิบัติธรรมจึงต้องใช้ปัญญาว่า อันใดควร อันใดไม่ควร การปฏิบัติธรรมก็จักก้าวหน้าไปสู่ความเจริญได้สมหมาย สำหรับหลักธรรมะที่ผู้จักพึ่งตนเอง จักต้องปฏิบัติตนนั้น ควรประกอบด้วยคุณธรรมดังต่อไปนี้คือ

๑. **ความอ่อนน้อมถ่อมตน** คุณข้อนี้เป็นคุณธรรมสำหรับผู้จักก้าวไปข้างหน้า เพราะคนเราทุกคนตั้งต้นด้วยความ

เป็นผู้น้อยมาก่อน "เป็นผู้น้อยค่อยก้มประนมกร เหน็ดเหนื่อย ไปก่อนจักสบายเมื่อปลายมือ" นี่เป็นคำสอนที่ดีมาก ผู้น้อยที่รู้จักตัวว่าตนเป็นผู้น้อย พยายามทำตนให้เล็กและเดินตามท่านผู้ใหญ่ เชื่อฟังคำสั่งคำเตือนของท่าน จักเป็นคนน่ารักน่าเอ็นดูเป็นทางให้เจริญในการงานของตนได้ ผู้น้อยคนใดเป็นคนดื้อไม่เชื่อฟังคำบังคับบัญชา มักเอาตัวไม่รอด จึงนึกไว้เสมอว่าในขณะเราเล็กอยู่เราต้องตามเขา เมื่อใดเราโตเราจึงนำได้ ทุกหมู่ทุกชุมชนต้องมีเล็กมีโตด้วยกันทั้งนั้น จึงควรที่จะเชื่อฟังกันตามลำดับ เพื่อความก้าวหน้าของส่วนรวม

๒. สนใจในการศึกษา การศึกษาเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ความฉลาด ทุกคนไม่มีความรู้มาโดยไม่ได้ศึกษา ใครเรียนมากก็รู้มาก ใครเรียนน้อยก็รู้น้อย ไม่เรียนเลยก็โง่เขลา โลกสมัยนี้เขานิยมคนฉลาดด้วยการศึกษา ผู้หวังพึ่งตนเองด้วยการข้างหน้า จึงควรขวนขวายทำตนให้เป็นผู้คงแก่เรียน อย่าปล่อยเวลาของตนให้ผ่านพ้นไปด้วยความเกียจคร้าน จงใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์แก่การหาวิชาความรู้ใส่ตน จงดูชาวต่างประเทศที่เขาเจริญบ้างเถิด เวลาเขาโดยสารรถหรือไปไหนมาไหน เขามักมีหนังสือติดตัวไปด้วยและฆ่าเวลาด้วยการอ่าน

หนังสือเป็นการหาความเพลิดเพลิน ในทางได้ความรู้ และทำตนให้เป็นคนเจริญเสมอ คนไทยเรายังสนใจในการอ่านการศึกษากันน้อย ที่มีอ่านอยู่บ้างก็มักอ่านเรื่องที่มิค่อยเป็นแก่นสาร ชอบอ่านนิยายสัพเพเหระอันไม่สู้มีประโยชน์นัก ขอแนะนำท่านผู้รักษาตนทั้งหลาย จงทำเวลาของท่านให้มีค่า โดยการแสวงหาความรู้กันเถิด บางคนมักคิดผิด ๆ กันว่า การเรียนเป็นเรื่องของเด็ก คนแก่แล้วจักเรียนเอาไปทำไม ความคิดแบบนี้เป็นความคิดที่เกิดมาทำลาย มิใช่ความคิดที่สร้างตน จงอย่าได้คิดในรูปนี้เป็นอันขาด การศึกษาเป็นสิ่งที่ไม่จำกัดกาลเวลา คนรุ่นไหน ๆ ก็เรียนได้ทั้งนั้น

๓. **คบคนดีเป็นมิตรสหาย** คนเราเป็นสัตว์สังคม จักอยู่ในโลกลำพังคนเดียวไม่ได้ แต่ต้องรวมกันอยู่เป็นหมู่เป็นเหล่า จึงต้องมีมิตรสหายเป็นเพื่อนร่วมใจ มิตรมีอยู่สองพวก คือมิตรดีและมิตรชั่ว คบคนดีทำให้เราดีขึ้น แต่ถ้าคบคนชั่วก็จักทำให้ตนเลวลง พระพุทธองค์ตรัสว่า "ถ้าพูดถึงเหตุภายนอกกันแล้ว การคบหาสมาคมเป็นปัจจัยสำคัญ ที่จักทำตนให้ดีให้เสีย ในมงคลสูตรจึงสอนถึงเป็นข้อแรกว่า "อย่าคบคนพาลคบหาบัณฑิต" ภาษิตไทยก็ว่า "คบคนให้ดูหน้า ซื้อผ้าให้ดูเนื้อ"

ล้วนแต่มุ่งสอนให้ฉลาดในอุบายคบมิตรทั้งนั้น จึงควรที่ผู้หวังความเจริญแก่ตนจักต้องระวัง คบหาแต่คนดีเท่านั้น อย่าคบหาคนชั่วเป็นอันขาด

๔. ครองชีพโดยความเป็นระเบียบ ระเบียบเป็นคุณของคนที่ช่วยทำตนให้ดีงาม จักเป็นเอกชนก็ตาม เป็นส่วนรวมก็ตาม ต้องมีระเบียบทั้งนั้น คำว่าระเบียบในที่นี้ กินความถึงกิริยามารยาทขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชาติทุกอย่าง รวมตลอดถึงศีลธรรมในทางศาสนาด้วย อันชนที่อยู่รวมกันเป็นชาติเป็นสมาคมนั้น ต้องมีระเบียบประเพณีเป็นของตัวบ้าง และสิ่งใดที่ตนมีแล้ว ตนก็ต้องรักษาไว้ให้เป็นสมบัติของชาติในส่วนย่อย ในครอบครัว ในตระกูล ถ้ามีสิ่งใดเป็นความดีประจำตระกูล เราก็ต้องรักษาสิ่งนั้นไว้เพื่อความมั่นคงของหมู่คณะ อันชนชาติอื่นจักมาทำลายชาติของเรานั้น เขาต้องทำลายความเป็นระเบียบของชาติเสียก่อน เมื่อระเบียบถูกทำลาย ชาติก็ถูกทำลายไปด้วย ผู้หวังความมั่นคงแก่ตนและชาติ จึงต้องช่วยกันรักษาระเบียบประเพณีของชาติไว้ด้วย

๕. **ช่วยทำกิจแก่เพื่อนบ้านของท่านเหมือนกับงานของท่านเอง** คนเราต้องอาศัยกันและกัน ในการประกอบกิจการทุกชนิด งานหนักทำคนเดียวไม่ได้ก็ต้องบอกเพื่อนบ้านไปช่วยกันทำ วันนี้คนอื่นมาช่วยงานของเราแล้ว วันต่อไปเราก็ต้องไปช่วยงานเขาบ้าง อย่าอยู่อย่างเอาเปรียบเพื่อนบ้าน เพราะการเอารัดเอาเปรียบกันนั้น เป็นวิถีแห่งความแตกแยก จงนึกว่าคนทุกคนเป็นญาติกัน ต้องช่วยเหลือกันทุกอย่าง เรามีกินมีใช้เราจงแบ่งให้คนอื่นบ้าง เพราะผู้ให้ย่อมได้รับตอบ ผู้ไม่ให้ย่อมไม่ได้รับตอบแทน โลกจักเป็นสุขด้วยการให้ โลกจักเดือดร้อนด้วยการเอาเปรียบ ฉะนั้นอย่าดูดายในความทุกข์ของเพื่อนบ้านของท่าน มีทางใดจักช่วยได้จงขวนขวายช่วยเขาทันที ช่วยเขาเพราะคิดว่ามันเป็นหน้าที่ที่จักต้องช่วย ไม่ต้องหวังผลตอบแทนอันใดจากการกระทำนั้น ทำไปเพราะคิดว่าให้เพื่อนบ้านของท่านเป็นสุขก็พอแล้ว

๖. **ขยันในการทำมาหากินไม่ทอดธุระ** ชีวิตอยู่ได้ด้วยการทำงาน หยุดทำงานเมื่อใดชีวิตก็หมดราคา ทุกส่วนของร่างกายมีไว้เพื่องาน มิใช่มีไว้เพื่อเหตุอื่น เราต้องใช้มันให้เป็นประโยชน์ ผู้ใดไม่ใช้ส่วนของร่างกายให้เป็นประโยชน์ชื่อ

ว่าไม่รู้จักคุณค่าของมัน การทำงานเป็นทางให้พึ่งตนได้ ความเกียจคร้านเป็นทางให้เขาดูหมิ่น ฉะนั้นผู้หวังพึ่งตนจงจับงานกันเถิด ทำทุกอย่างที่เป็นงานสุจริต แต่จงงดเว้นจากงานทุจริต เพราะงานทุจริตเป็นงานทำลายตน อย่าฆ่าตนเสียเลย แต่จงรักษาตนไว้เพื่อการงานเถิด

คุณธรรมดังกล่าวมานี้ เป็นแนวทางแห่งการพึ่งตน แห่งการเป็นตนเอง แห่งการรอดพ้นจากทุกข์ ทั้งฝ่ายโลกและฝ่ายธรรม ผู้ที่หวังความรอดพ้น พึงนำไปปฏิบัติให้สำเร็จประโยชน์จงทุกประการ.

ขอความรอดพ้นจงมีแก่ท่านผู้ทำดี เทอญ

คนไม่ให้ความยุติธรรมแก่ธรรม

พุทธทาสภิกขุ

๒๖ ตุลาคม ๒๕๑๐

เรื่องปาฏิโมกข์ธรรมะ ธรรมปาฏิโมกข์ ในวันนี้อยากจะพูดถึง คนไม่ให้ความยุติธรรมแก่ธรรม แต่กลับให้ความอยุติธรรมอย่างยิ่ง

เนื่องจากระยะนี้มีคนมาหาบ่อยๆ เป็นคนประเภทที่ให้ความอยุติธรรมแก่ธรรมะ แม้ว่าเขาจะทำไปโดยไม่รู้สึกตัว คนเหล่านี้ คือคนที่เป็นทุกข์เป็นร้อน หรือเป็นโรคเส้นประสาท แล้วก็วิ่งมาที่นี่ ขอให้ช่วยสักที มาขอบวชบ้าง ขออะไรบ้าง แต่แล้วก็ยังไม่ทันได้บวช พอรุ่งขึ้นก็บอกว่าไม่ไหว ยุ่งยากลำบาก และร่างกายเกิดเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ลากลับไป รวมความแล้วเป็นคนที่กำลังมีความเดือดร้อนขนาดหนักทางจิตใจตัวเอง ด้วย

เรื่องราวต่าง ๆ ที่กำลังเกิดอยู่ กำลังจะเป็นบ้าตายอะไรเหล่านี้ เป็นโรคเส้นประสาทอย่างหนักอยู่

คนจำพวกนี้ผมมองเห็นอยู่ เพราะสังเกตมานาน ก็เลยอยากให้ชื่อว่า พวกที่ไม่ให้ความยุติธรรมแก่ธรรมะ แล้วจะพูดอย่างหนัก ๆ ว่า เขามีแต่จะเอาข้างเดียว คนชนิดนี้มีแต่จะเอาข้างเดียว ไม่มีให้ใคร ไม่เสียสละให้ใคร พอทุกข์ร้อนขึ้นมา ก็วิ่งมาหาวัด มาหาพระ มาให้ช่วยสอนธรรมะดับทุกข์ให้ที นี้เขามาตามธรรมเนียม ก่อนนี้ก็ไม่เคยรู้ว่าธรรมะจะช่วยได้ ถ้าเชื่อว่าธรรมะจะช่วยได้ เขาก็ควรจะเคยสนใจธรรมะบ้าง นี่ไม่สนใจเลย พอเกิดเรื่องขึ้นมา ก็วิ่งมาตามธรรมเนียมว่าช่วยที ก็ช่วยไม่ได้ เพราะว่ามันไม่ใช่เรื่องเพิ่งเกิด เขาเป็นโรคเส้นประสาทขนาดหนักมาก่อน จะพึ่งเรื่องธรรมะถูกได้ง่าย ๆ หรือ ? ธรรมะนั้นเป็นสิ่งที่ต้องศึกษาด้วยจิตใจที่ยังดีจริง ๆ ใจคอยังดี ๆ อยู่ ถ้ารู้ธรรมะชนิดเป็นเครื่องป้องกันตัว เป็นหลักสำหรับปฏิบัติธรรมะก็สามารถป้องกันไม่ให้เสียใจ หรือไม่ให้น้อยใจ หรือพูดอย่างนี้ดีกว่า ว่า ธรรมะนั้นช่วยป้องกันไม่ให้เสียใจได้ก่อนแล้วจนไม่ต้องเป็นโรคเส้นประสาทอย่างนั้น

คนโดยมากผิดหวังเรื่องผู้หญิง เรื่องครอบครัว พวกนี้โง่เขลาจนไม่รู้ว่าเรื่องครอบครัวนั้นที่แท้มันเป็นอย่างนั้นเอง และธรรมะจะมีแก้ได้อย่างไรก็ไม่เคยเอาใจใส่ อายุเข้าไปตั้ง ๓๐–๔๐ แล้ว ก็ยังไม่รู้ว่าธรรมะมีไว้สำหรับดับทุกข์ เขาไม่สนใจ! นี้เรียกว่าให้ความอยุติธรรมแก่ธรรมะอย่างยิ่ง มีแต่จะเอาท่าเดียว จะเอาประโยชน์จากธรรมะท่าเดียว ไม่ยอมลงทุน "ปันใจ" ให้แก่ธรรมะ คือไม่ยอมลงทุนศึกษา นี่คือคนพวกนี้ที่ให้ความอยุติธรรมแก่ธรรมะอย่างยิ่ง โดยไม่ยอมศึกษาเลย พอเดือดร้อนจึงจะวิ่งมาหาธรรมะ

ทีนี้พวกชาววัดชาววา หรือว่าแม้ที่เป็นอุบาสก ทำตนเป็นอุบาสก ตนคิดว่าจะพึ่งธรรมะอยู่นั่นแหละ ก็ยังไม่ให้ความยุติธรรมแก่ธรรมะอย่างเพียงพออยู่นั่นเอง คือสนใจแต่ตามธรรมเนียมประเพณี สนใจตามสะดวก แล้วก็สนใจนิดๆ หน่อยๆ ไม่มากเท่าที่สนใจเรื่องลูกเรื่องเมีย เรื่องลูกเรื่องหลาน เรื่องเงินเรื่องทอง จิตใจที่สนใจธรรมะมีปริมาณน้อยกว่ากันมาก นี่ธรรมะก็ช่วยไม่ได้หรือไม่ช่วย เพราะว่าเป็นคนไม่ยุติธรรม

อย่าว่าแต่พวกที่จะไม่สนใจเลย แม้พวกที่ทำท่าว่าสนใจอยู่นี้ก็ยังไม่พอ จิตใจถูกเอาไปใช้ในทางอื่นมากกว่าในทางธรรม

ถ้าไปเปรียบเทียบส่วนกันดู ถึงแม้พระเณรเรานี่ก็เหมือนกัน เวลาสนใจในธรรมะมีกี่นาทีในวันหนึ่ง ๆ แล้วกำลังใจทั้งหมดทั้งร้อยเปอร์เซ็นต์นั้นสนใจในธรรมะกี่เปอร์เซ็นต์ สนใจในเรื่องอื่นกี่เปอร์เซ็นต์ สนใจเรื่องดีเรื่องเด่น เรื่องอื่น ๆ นั้นกี่เปอร์เซ็นต์ ? ถ้าน้อยเกินไปในการที่สนใจในธรรมะก็แปลว่าไม่ยุติธรรมแล้ว แล้วเมื่อธรรมะไม่ช่วยก็ไม่ต้องมาโทษกัน นี่เรียกว่า ให้ความอยุติธรรมแก่ธรรมะไม่น้อยทั้งที่เป็นพระเป็นเณร

ในที่นี้พูดถึงคนบางคนที่ไม่สนใจเลย ไม่ประสีประสา ไม่รู้ว่าธรรมะมีความจำเป็นแก่ชีวิตเลย แต่เมื่อเกิดเดือดร้อนด้วยเรื่องที่เขาหมายมั่นมาก เช่น เรื่องภรรยาเรื่องคู่รัก เรื่องอะไรก็ตาม จึงจะมาให้ช่วยดับทุกข์ ซึ่งมันมากเสียแล้ว มันก็ดับไม่ได้ดับไม่ทัน แล้วเวลาที่จิตใจเขาเป็นอย่างนั้น มันพูดกันรู้เรื่องยาก เพราะคนกำลังจะบ้าอยู่แล้ว พูดกันรู้เรื่องยาก

ผมขอให้ทุกคนตั้งข้อสังเกตไว้ด้วยว่า ความอยุติธรรมที่ธรรมะได้รับนั้นมากมายนัก หรือพูดกันตรง ๆ ถ้าธรรมะเป็นตัวบุคคลแล้ว ต้องพูดว่า บรรดาผู้ที่ได้รับความอยุติธรรม

ความอกตัญญู หรือความเนรคุณทั้งหมด ก็ไม่มีใครได้รับหนักอย่างนี้มากเท่าธรรมะ คนบางคนที่เขาบ่นว่าเขาทำบุญคุณกับใครไม่ขึ้น มีแต่ได้รับความอยุติธรรม นี้ก็ยังไม่เท่าธรรมะ ธรรมะได้รับมากกว่า นี้ควรจะนึกกันให้ดี ๆ ในข้อที่ว่าทำไมธรรมะไม่ช่วย ? ทำไมธรรมะไม่ช่วย ? พวกที่บ่นว่าธรรมะไม่ช่วย นี่จงนึกถึงข้อนี้ให้มาก

เมื่อพูดถึงเรื่องที่ว่าสนใจธรรมะกันอย่างไร ในขนาดที่ธรรมะจะช่วยได้; คนโดยมากเขาก็คิดกันว่า ถ้าว่าทำบุญตักบาตรให้ทานอยู่บ้างแล้ว ก็เป็นการสนใจธรรมะที่เพียงพอแล้ว นี่คนประเภทนี้เข้าใจเรื่องนี้ผิด : **การที่ขยันทำบุญให้ทานแล้วถือว่าเป็นการสนใจธรรมเพียงพอ นี่เข้าใจผิด สนใจธรรมะนั้นต้องรู้ธรรมะ หรือว่ากระทำอยู่อย่างถูกต้องชนิดที่กิเลสนั้นถูกทำลายอยู่เสมอ**

ทีนี้ มาดูถึงการทำบุญให้ทาน : **คนส่วนมากเหล่านั้นไม่ได้ทำบุญเพื่อทำลายกิเลส แต่ทำบุญเพื่อพอกกิเลสและก็โดยไม่รู้สึกตัว** เช่นว่าให้ทานไปบาทหนึ่งสองบาท ก็จะให้ได้บุญได้กุศลชนิดที่ทำให้เกิดรวย เกิดสวย มีโชคดี มีบางคนคิดจะตักบาตรช้อนหนึ่งก็จะให้ได้วิมานหลังหนึ่ง ได้สวรรค์วิมาน

จากการตักบาตรช้อนหนึ่งก็มี อย่างนี้ทำบุญเพิ่มกิเลสโดยความหวังที่จะเอากำไรมาก เกินกว่าการค้ากำไรชนิดไหนหมด มีที่ไหนบ้าง ที่ทำบุญตักบาตรช้อนหนึ่งเป็นราคาไม่กี่สตางค์ แล้วจะได้วิมานหลังหนึ่ง นี้ ไม่มีการค้าขายที่ไหน ที่ได้กำไรมากขนาดนี้ เมื่อไปหวังอย่างนี้ ก็เรียกว่าละโมบอย่างยิ่ง การทำบุญนั้นมันจึงเป็นการเพิ่มกิเลส

เขาไม่เคยเลื่อนขึ้นมา เลื่อนขึ้นมา จนได้ทำบุญเพื่อให้ตัวหมดกิเลส ทำบุญเพื่อให้เราหมดความเห็นแก่ตัว ทำทานเพื่อเราหมดความตระหนี่ ให้มีจิตใจที่มีกิเลสน้อยลง ไม่เคยคิดอย่างนี้ การที่ทำบุญทำทานในรูปนั้น ยังไม่ใช่เป็นเรื่องสนใจธรรมะอย่างถูกต้อง ฉะนั้น คนที่ทำบุญชนิดนั้นมาก ๆ กลับร้องไห้มากกว่าคนอื่น เป็นทุกข์มากกว่าคนอื่น และเมื่อปัญหาอะไรเกิดขึ้น ก็แก้ไขไม่ได้ แก้ไขไม่ถูก แล้วก็เป็นโรคเส้นประสาทก็มี เป็นบ้าก็มี นี่แล้วจะไปโทษว่าธรรมะไม่ช่วย ไปโทษธรรมะว่าไม่มีประโยชน์ ทำบุญจนจะตายอยู่แล้ว บุญยังไม่เห็นช่วย ธรรมะแท้ ๆ นั้นคนละเรื่องกันกับการทำอย่างที่เขาคิดว่าเป็นธรรมะแล้ว

นี่ ธรรมะถูกหาไปในแง่ที่ผิด ซ้ำเข้าไปอีก ซึ่งก็เรียกว่าไม่ยุติธรรมอย่างยิ่งเหมือนกัน เป็นการไม่ยุติธรรมแบบหนึ่งอีก ไม่ยุติธรรมเพราะถูกหาว่าเป็นของไม่มีประโยชน์ ช่วยไม่ได้ ไม่ช่วยใครจริง ๆ ไม่ซื่อตรงต่อผู้ที่จงรักภักดี คำว่า "จงรักภักดี" ของเขามันก็ไม่ถูกต้อง มันเป็นเรื่องจงรักภักดีแก่ตัวเอง ไม่ใช่จงรักภักดีต่อธรรมะ สำหรับเรื่อง ลงทุนค้ากำไรเกินควรแบบนั้น ก็คือสภาพความที่ได้เกิดเป็นจริงอยู่ในระหว่างนี้ ที่ผมได้ถูกเข้ากับตัวเอง คือพบเห็นอยู่กับตัวเองบ่อย ๆ คือพอคนกลุ้มใจมากก็มาให้ช่วย มันก็ช่วยกันไม่ได้ แล้วบางคนก็มาให้เราพลอยรับบาป โดยเอาบุคคลชนิดนี้มาฝากไว้กับเรา เราก็ไม่รับ ใครจะว่าไม่เมตตา กรุณา ไม่อะไรก็สุดแท้ เราก็ไม่รับ

สำหรับพระเณรก็เหมือนกัน จะต้องระวัง ต้องช่วยกันระวัง ระวังในข้อที่ว่าแม้จะอยู่ในวัดแล้วก็ ต้องระวัง ว่าได้เกี่ยวข้องกับธรรมะถูกต้องหรือไม่ ? ถ้ายังเกี่ยวข้องกับธรรมะไม่ถูกต้อง ก็จะมีผลพอ ๆ กัน ธรรมะจะไม่ช่วยป้องกัน แม้แต่จะไม่ให้เป็นโรคเส้นประสาท โรคเส้นประสาทนี่มันก็ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย แม้อยู่ในวัดเป็นพระเป็นเณรแล้ว ธรรมะก็ยังไม่ช่วยคุ้มครองให้ แม้แต่จะช่วยให้พ้นจากโรคเส้นประสาท น่าหัวเราะก็น่าหัวเราะ

น่าละอายก็น่าละอาย ต้องคิดกันดูให้ดี ๆ อย่าไปมองแต่คนภายนอก ที่เขาไม่ได้รับประโยชน์จากธรรมะ ไม่ให้ความยุติธรรมแก่ธรรมะยิ่งกว่าเรา แม้เป็นพระเป็นเณรก็ยังไม่ได้รับประโยชน์จากธรรมะ ก็มีเหมือนกัน

เมื่อมองดูกว้าง ๆ ออกไป จะยิ่งเห็นว่ามันยิ่งมีมากขึ้น คนในโลกปัจจุบันนี้ ที่มีความกลุ้มใจเป็นโรคเส้นประสาทมีมากขึ้น เที่ยวลองนั่นลองนี่ แก้ไม่ได้ก็มักจะหันมาวัดมาหาศาสนาให้ช่วยแก้ ซึ่งก็มักจะทำตาม ๆ กันไปในเรื่องรดน้ำมนต์ หรือทำพิธีสะเดาะเคราะห์อะไรทำนองนี้ ว่านั่นคือธรรมะ เมื่อไปทำเข้าไม่ได้ผล ก็เลยโทษธรรมะอีกว่าธรรมะใช้ไม่ได้ ไม่มีประโยชน์ ไม่จริง ไม่ช่วยคนที่อ้อนวอน หรือคนที่อุตส่าห์ลงทุนทำบุญให้ทาน นี่กำลังเป็นกันมาก ๆ ขึ้น ในประเทศไทยเรา คนที่ไม่รู้จักธรรมะ แล้วจะให้ธรรมะช่วยนี่เป็นคนที่ไม่รู้จักธรรมะเสียเลย แล้วจะให้ธรรมะช่วยมีมากขึ้นมากขึ้น เป็นเรื่องพิธีรีตองไปหมด เป็นเรื่อง ทำบุญให้ทานเพื่อเอาสวรรค์ เอากำไรเกินควรไปเสียหมด ธรรมะก็ไม่ช่วยจริงเหมือนกัน คนประเภทนี้ก็ยังเป็นโรคประสาทอยู่นั่นเอง

ทีนี้ ความไม่ยุติธรรม อย่างหนึ่ง ซึ่งละเอียดมากขึ้นไปอีก ก็คือ ความที่ปฏิบัติธรรมะไม่สำเร็จ เพราะไม่รู้จักละอาย ไม่รู้จักกลัว และไม่รักธรรมะจริง ๆ

ข้อที่ ๑ คนนับถือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มีการมอบกายถวายชีวิต ว่าแต่ปาก เท่านั้น มอบกายถวายชีวิตพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ นี้ว่าแต่ปาก พอมีเรื่องได้เงินได้ของอะไร ก็ทิ้งพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เตลิดเปิดเปิง วิ่งไปหาความที่จะได้นั่นได้นี่ แม้ในทางที่ผิดศีลธรรมก็จะเอา อย่างนี้ไม่ควรจะพูดว่า รักพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อะไรจริง ที่ถูกเราต้องการให้รักธรรมะ ในฐานะเป็นผู้ช่วยชีวิต เป็นผู้ป้องกันโรคภัยไข้เจ็บทางจิตทางใจ แล้วก็ช่วยชีวิตให้มีความหมายเป็นมนุษย์ เป็นคนอยู่ได้

พวกอุบาสก อุบาสิกา พวกพระพวกเณรเรา ก็ยังมีความรักในธรรมะไม่พอ ไปรักกิเลส รักตัวเอง เสียมากกว่า บางทีรักของเล่นเสียมากกว่า รักเงินมากกว่า รักอย่างนี้ยังรักมากกว่าธรรมะ นี่ไปพิสูจน์ดู จิตใจของตัวเอง นี่ก็เป็นข้อหนึ่งที่เรียกว่าให้ความยุติธรรมแก่ธรรมะ ไม่ได้รัก

ธรรมะอย่างแท้จริงและเพียงพอ อย่างที่เรียกว่าจะมอบกายถวายชีวิตอย่างนั้น

ข้อที่ ๒ ก็คือ เป็นคนที่ไม่กลัว ไม่กลัวความทุกข์ ไม่ละอายต่อบาป ไม่กลัวบาป ไม่ละอายบาปที่เพียงพอ

พวกนี้เป็นพวกที่มีปัญหามากมาถาม มาถามเองหรือเขียนมาถาม ว่าทำไมจึงมีเผลอเรื่อย ? เมื่อรู้ว่านี่เป็นกิเลส นี่เป็นความทุกข์แท้ ๆ แล้ว ทำไมยังเผลอเรื่อย ? นี้เราก็ตอบว่าเพราะว่ายังไม่รักธรรมะจริง แล้วไม่มีความละอาย ไม่มีความกลัวที่เพียงพอ ไม่มีความละอายที่เพียงพอ หมายความว่า เมื่อกิเลสเกิดขึ้นแก่เราหรือว่าเราเผลอไปให้กิเลสเกิดขณะที่เห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส อะไรก็ตาม เผลอให้กิเลสเกิด ซึ่งเราไม่ประสงค์นี้ ขณะนั้นเราไม่ละอาย เราไม่เห็นเป็นของน่าละอาย และก็คิดว่า ไม่มีใครรู้เรื่องของเรา เราก็ไม่ละอาย เพราะฉะนั้นเราจึงไม่มีความละอายต่อบาป หรือไม่รู้จักละอายต่อความที่เรียกว่าพ่ายแพ้แก่กิเลส แต่ที่เรื่องอื่น ๆ ซึ่งเล็กน้อยกว่านั้นกลับละอายมาก ใครด่าสักคำก็ละอายมาก โกรธมาก มีเรื่องปกปิดกันมาก เพราะกลัวจะไม่ดี จะผิด และละอายมาก

คนทั้งหลายไม่กล้าทำอะไร น่าละอายตามถนนหนทาง ตามชุมนุมชนนี้ก็เพราะละอายมาก แล้วก็รักษาไว้ดีจริงเหมือนกัน คือไม่พลาด เช่นไม่ทำผ้านุ่งหลุดกลางถนนอย่างนี้ ไม่มีใครเผลอ ไม่เผลอเลย เพราะว่าละอายเท่าภูเขาเลากา รู้จักละอายจนไม่รู้จะละอายอย่างไร แต่ ที่เผลอให้ตัวกู-ของกูเกิดขึ้นในใจ ให้โลภ โกรธ หลงเกิด นี้ไม่ละอาย ไม่ละอายจนนิดหนึ่ง บางทีกลับสนุกไปเลย คิดเสียว่าไม่มีใครรู้ของเรา แล้วก็ไม่ละอายมันก็ได้ช่องแก่กิเลส เพราะไม่มีความละอายเพียงพอ หรือว่าไม่มีความกลัวที่เพียงพอ ไม่เห็นว่ากิเลสนี้เป็นของแสนจะน่ากลัว ไม่เห็นว่าความที่กิเลสเกิดนี้แสนจะน่ากลัว แต่ที่ของเล็กๆ น้อย ๆ เช่นจะตกร่องนอกชานนี้กลัว ก็เลยไม่ตกเพราะกลัวมาก กลัวตกร่องนอกชานขาถลอก นี่กลัวมากกว่าความกลัวที่กิเลสเกิด

เมื่อ เดินลื่นหกล้มลง หัวฟาดนี้ก็ยังกลัวมาก รู้จักระวังไว้ได้จึงไม่ลื่นไม่หกล้มลง แต่ที่เผลอให้กิเลสเกิดนี้กลับไม่กลัว กิเลสก็เกิดอยู่บ่อย ๆ อย่างนี้เรียกว่าไม่กลัวหรือกลัวน้อย หรือไม่กลัวต่อการเกิดของกิเลส กิเลสก็

เกิดได้เรื่อย ก็เผลอได้เรื่อย เพราะเราไม่กลัวต่อกิเลส จึงเผลอให้กิเลสเกิดได้เรื่อย

ขอให้เทียบกันดู เหมือนกับว่าเรากลัว ไม่ตกร่องนอกชาน ร่องที่ตรงไหนก็สุดแท้ ไม่ตก ไม่ตกร่อง ท่อข้างถนนที่เขาทำไว้นั้น ๆ เพราะคอยระวัง จึงไม่ตกร่องอย่างนี้ เพราะกลัวมาก เพราะละอายมาก แต่ที่ที่ตกร่องในทางจิตใจ คือ ใจตกร่อง เพราะปล่อยให้กิเลสเกิดนี้ ไม่กลัวไม่ละอาย นี้ก็เรียกว่าเป็นความไม่ยุติธรรมอย่างยิ่งแก่ธรรมะ ด้วยเหมือนกัน ในการที่เราไม่มีความละอาย ไม่มีความกลัวในกรณีของธรรมะนี้มากเหมือนที่เราละอาย และกลัวอย่างอื่น ๆ ข้างนอก เช่น กลัวผ้านุ่งหลุด กลัวล้มลงหัวแตก หรือว่ากลัวตกร่องเป็นต้น ซึ่งกลัวและละอายมาก

ขอให้ดูให้ดี ๆ เถอะ นั้นคือความไม่ยุติธรรมที่มนุษย์เราให้แก่ธรรมะ เพราะฉะนั้น ธรรมะก็ตอบสนองให้เราสาสมกัน จะเผลอเรื่อย จะมีกิเลส ตัวกู-ของกู ความโลภ ความโกรธ ความหลงเกิดเรื่อยไป นี่เพราะโทษอย่างเดียวที่เขาไม่ให้ความยุติธรรมแก่ธรรมะ

นี่เราพูดกันแต่เรื่องว่ามนุษย์ไม่ให้ความยุติธรรมแก่ธรรมะ แล้วกลับให้ความอยุติธรรมแก่ธรรมะก็มี ดูถูกดูหมิ่นธรรมะไปเสียเลย แต่แล้วพอเข้าที่คับขันก็ร้องหาธรรมะให้ช่วย ให้พระช่วย มาหาธรรมะช่วย มาหาศาสนาช่วย อย่างนี้นับว่าเป็นคนตลบตะแลง การที่ธรรมะไม่ช่วย นั้นก็ถูกแล้ว เพราะตัวเองไม่ทำให้ธรรมะช่วยได้ หรือตัวเองไม่ทำตัวให้อยู่ในสภาพที่ธรรมะจะช่วยได้ ก็เป็นอันว่า ในที่สุดก็ไม่ได้รับประโยชน์อะไรจากธรรมะ นี้เราเห็นได้ว่ามีอยู่น้อยคนนัก ที่จะถือเอาประโยชน์จากธรรมะได้ เพราะเขาให้ความยุติธรรมแก่ธรรมะไม่เพียงพอ

อย่าเข้าใจว่าเป็นพระ เป็นเณร ปฏิบัติหน้าที่อะไรอยู่แล้ว จะเป็นการให้ความยุติธรรมแก่ธรรมะเพียงพอ หรือสนใจแก่ธรรมะเพียงพอ นี้ไม่แน่ ถ้าสมมติว่าสมภารสักองค์หนึ่งทำการงานสร้างวัดสร้างวา สร้างโบสถ์ สร้างวิหาร สารพัดอย่างที่จะสร้างลงไปในวัด แต่แล้วไม่สนใจในธรรมะเลย ไม่เท่าไรสมภารองค์นั้นก็มีโรคเส้นประสาทรบกวนเกิดขึ้น เพราะทุกอย่างไม่เป็นไปตามต้องการ มีวิตกกังวลมาก กระทั่งมีความทุกข์หรือตาย อย่างนี้จะไปโทษธรรมะไม่ได้ จะไปโทษว่า เราสร้าง

ความดีทุกอย่างแล้ว ยังต้องเป็นอย่างนี้ อย่างนี้จะไปโทษธรรมะไม่ได้ ต้องโทษความที่ตนไม่ให้ความยุติธรรมแก่ธรรมะ

ถ้าไปดูที่โรงพยาบาลสงฆ์แล้ว จะมีความน่าสังเวชตรงที่ว่า พระที่ไปนอนป่วยที่โรงพยาบาลสงฆ์นั้น เป็นโรคเส้นประสาทอันดับ ๑ เป็นโรคกระเพาะมากเป็นอันดับ ๒ จนพวกหมอเขาลงมติกันว่า พระนี่ไม่ไหว ไม่ควรจะเป็นโรคเส้นประสาทยิ่งกว่าฆราวาส นี่ก็กลับเป็นมาก ยิ่งกว่าฆราวาส แล้วพระเป็นโรคกระเพาะมากก็เพราะว่ากินไม่เป็น หรือกินมาก นี่ก็ล้วนแต่เป็นเรื่องน่าขายหน้าทั้งนั้น ถ้าไปดูที่โรงพยาบาลสงฆ์ ซึ่งล้วนแต่มีภาวะแสดงว่าพระเรา สนใจกับธรรมะน้อยไป จึงเป็นโรคประสาทมากที่สุด เนื่องมาจากการดำรงจิตไว้ไม่ถูกวิธี ปล่อยให้ ตัวกู-ของกูครอบงำตัว ตกอยู่ในอำนาจความโลภ ความทะเยอทะยาน ครอบงำมากเกินไปนี้เป็นต้น นี่เป็นพยานปรากฏชัดอยู่ เป็นการฟ้องให้รู้ว่า เป็นผู้ที่ไม่ให้ความเป็นธรรมแก่ธรรมะ

ขอให้เราช่วยกันระวังให้ดี ๆ ต้องรู้จักกินอยู่หลับนอนให้พอดี จึงจะไม่มีโรคภัยง่าย รู้จักทำจิตใจไว้ให้ดี ๆ จะไม่เป็นโรคเส้นประสาท แล้วปฏิบัติตัวให้ถูกอนามัย ทั้งทาง

กายทั้งทางใจจนมีร่างกายแข็งแรงปกติดี หรือว่าระวังจิตใจเป็นผู้ที่ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องนี้ คือเรื่องที่ว่าพระเราไม่ควรจะเป็นโรคอะไรที่ไม่ควรจะเป็นยิ่งกว่าพวกฆราวาส เพราะเราให้ความสนใจแก่ธรรมะเพียงพอ

เดี๋ยวนี้เท่าที่เราพอจะมองเห็นได้ ก็เห็นอยู่ว่า หลักฐานต่างๆ แสดงอยู่ว่าแม้ในหมู่พระเณรเรา ก็ให้ความสนใจแก่ธรรมะนั้นน้อยเหมือนกัน จึงมีผลปรากฏเหมือนที่เห็น ๆ กันอยู่ เหตุนี้ผมจึงเห็นว่าสมควรแล้วที่จะพูดกันเรื่องนี้สักที คือ "เรื่องไม่ให้ความยุติธรรมแก่ธรรมะที่เพียงพอ" นี้เอง เมื่อไม่ให้ความยุติธรรมแก่ธรรมะ ก็ต้องถูกธรรมะตอบแทนเอาในลักษณะที่ไม่พึงปรารถนาที่สุด

เรื่องความยุติธรรมหรือไม่ยุติธรรม ระหว่างคนกับธรรมะนี้ ไม่ค่อยจะมีใครมอง คือมองข้ามไปเสียหมด เพราะว่าเห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้ เห็นแก่ตัวมีแต่เรียกร้องเอา ไม่มีการลงทุน ไม่มีการให้ ไม่มีการเสียสละให้ถูกวิธี หรือให้ตรงกับเรื่อง มันเป็นไปแต่เรื่องเสียสละที่เป็นไปเพื่อกิเลส ไม่ใช่ตัดทอนกิเลส ถ้าเสียสละออกไปเพื่อเพิ่มกิเลสแล้วก็เป็นฝ่ายไม่ยุติธรรมแก่ธรรมะ

เราจะให้ จะสละ จะบริจาคอะไรเราจะต้องบริจาคจริง ๆ ไม่ใช่ให้หรือบริจาคเพื่อให้เขาสรรเสริญ หรือเพื่อเอาหน้าเอาตา หรือเพื่อเอาผลแลกเปลี่ยนได้เป็นกำไรหลายร้อยหลายพันเท่า นี่ความน่าละอาย น่าหวัว และความไม่ก้าวหน้าของพุทธบริษัทเรา ที่ซ้ำซากอยู่แต่อย่างนี้ นี่ธรรมะก็เลยไม่ช่วยโลกนี้มากขึ้น ธรรมะก็จะไม่คุ้มครองโลกนี้มากขึ้น เพราะมนุษย์ส่วนมากในโลก ให้ความอยุติธรรมแก่ธรรมะ

ยิ่งดูจะยิ่งเห็นว่าความทุกข์รุนแรงขึ้น โลกนี้จะเป็นทุกข์เป็นร้อน จะเดือดร้อนระส่ำระสายเป็นทุกข์มากขึ้น เหมือนที่ได้เคยพูดมาหลายหนแล้วว่า ถ้าคนทั้งหมดทุกศาสนาจะต่างก็เล่นตลกเป็นลิงหลอกเจ้ากับศาสนาของตัวเสียด้วยกันเป็นส่วนมากแล้ว นั่นก็คือไม่ให้ความเป็นธรรมแก่ธรรมะทุก ๆ ศาสนา ธรรมะก็เลยลงโทษคนทั้งหมดเหล่านั้น ให้ได้รับความทุกข์ความเดือดร้อนยิ่งขึ้น แล้วมนุษย์สมัยนี้ก็ไม่เคยคิดว่าเป็นเพราะเหตุที่ไม่สนใจในศาสนา ก็เลยหาทางแก้ไขอย่างอื่นแล้วก็แก้ไม่ได้ มันเป็นเรื่องปลายเหตุเสียหมด จึงไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาของโลกได้

เดี๋ยวนี้ดู ๆ คล้ายกับว่าธรรมะไม่คุ้มครองโลกนี้ นี้ไม่ถูก ที่จริงธรรมะก็ยังคงคุ้มครองโลกอยู่ แต่ว่าคุ้มครองในลักษณะที่กำลังลงโทษ ธรรมะกำลังคุ้มครองโลกในลักษณะที่ลงโทษผู้ที่ไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎของธรรมะ ไปเหยียบย่ำดูหมิ่นธรรมะอยู่ ธรรมะจึงลงโทษ แท้จริงธรรมะยังเอาใจใส่ในมนุษย์อยู่เต็มที่ตามเดิม แต่เมื่อมนุษย์หันเหไปอย่างนี้ธรรมะก็ตอบสนองไปอย่างนี้ ทำให้มีการรบราฆ่าฟันกัน ทำให้มีการขาดแคลน ทำให้มีการเบียดเบียน ไม่มีที่สิ้นสุด สมตามความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์สมัยนี้ ซึ่งเจริญก้าวหน้าไปแต่ในทางเห็นแก่ตัว สนุกสนาน เอร็ดอร่อย ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายนี้ แล้วก็เป็นไปเพื่อความเห็นแก่ตัวยิ่งขึ้น

นี่คือความก้าวหน้าความเจริญของโลกสมัยนี้ ไม่ใช่ก้าวหน้าหรือเจริญไปในทางที่ให้รู้ธรรมะ แต่ก้าวหน้าเจริญไปในทางที่หันหลังให้ธรรมะ แล้วเหยียบย่ำธรรมะ ตลุยไป ในที่สุด ก็ไม่ถือเรื่องดี เรื่องชั่ว เรื่องผิด เรื่องถูก เรื่องบุญ เรื่องบาป นี้ธรรมะที่ปกครองโลกอยู่ ก็เลยพิพากษาโทษให้มีแต่การเบียดเบียนกันอยู่อย่างนี้

ขอให้เราถือว่าธรรมะยังคงคุ้มครองโลกอยู่เสมอ ต้องมองดูดี ๆ อย่าให้เหมือนยายแก่คนหนึ่งที่เรื่องเล่าไว้ในอรรถกถาะ—

ยายแก่คนนี้ลูกหลานไม่เลี้ยงดู ลูกหลานทอดทิ้งหมดระหกระเหินไป เป็นคนตกระกำลำบากไปขอทาน แล้วแกคิดว่าจะทวงสิทธิ ก็เลยหาอาหารมาทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ธรรมะที่ตายหมดแล้ว คือยายแก่คนนี้แกถือว่าธรรมะตายหมดแล้วในโลกนี้ไม่มีเหลือ ถ้าธรรมะยังมีอยู่ในโลกก็คงจะทำให้ลูกหลานกตัญญูต่อบิดามารดา คงจะทำให้ลูกหลานเอาใจใส่บิดามารดา ถ้าลูกหลานไม่เอาใจใส่บิดามารดา ก็ควรจะได้รับโทษ นี่ลูกหลานก็ไม่ได้เอาใจใส่บิดามารดาแล้วมันก็ยังสบายดีกันอยู่ ยายคนนี้เลยถือว่าธรรมะตายหมดแล้วในโลกนี้ธรรมะไม่มีเหลืออยู่แล้ว ทีนี้แกก็ทำบุญใหญ่อุทิศให้แก่ธรรมะที่ตายแล้ว เป็นการประชดธรรมะ ฝ่ายประชาชนเห็นการกระทำอย่างนี้เข้าก็เลยเล่าลือกันใหญ่ บางคนก็ไปเล่นงานเอาลูกหลานของยายคนนี้ พวกลูกหลานเมื่อถูกกระทำเข้าอย่างนี้ ก็เลยนึกได้ กลับใจทำกันเป็นการใหญ่ คือ

เอาใจใส่ต่อแม่ต่อยายต่อย่าที่ไปเป็นขอทาน หรือว่ากำลังตักบาตรทำบุญให้แก่ธรรมะที่ตายแล้ว

เรื่องนี้ฟังดูแล้วก็น่าหวัว ที่ยายคนนี้ก็รู้จักทวงสิทธิแปลกดีอยู่ แล้วเผอิญมันเหมาะกันที่ว่า ทำให้คนนึกได้หรือกลับตัว นี่เพียงแต่แกเข้าใจผิด ที่ว่าธรรมะตายหมดแล้ว ไม่มีเหลืออยู่ในโลกนี้แล้ว แลเพียงแต่ยังไม่ทันจะให้ผล ให้เห็นตามที่ตรงกับความต้องการของแก คือว่าแกเองก็คงจะเคยเหยียบย่ำธรรมะมาก่อน มีบาปมีกรรมทำให้ลูกหลานไม่เลี้ยงอย่างนี้ก็ได้ แต่แกไม่มองในแง่นั้น แกมองในแง่ที่ว่าธรรมะไม่มีในโลก ไม่ช่วยทำความยุติธรรมในโลก แต่ในที่สุดก็พิสูจน์ให้เห็นว่าเป็นอย่างไร ธรรมะกลับมีมาอีกได้ กลับทำให้เด็ก ๆ เหล่านั้นนึกถึงธรรมะได้ นี่เป็นเรื่องที่มักจะไม่ค่อยพูดกัน เป็นเรื่องที่มักจะไม่ค่อยมองกันในแง่นี้

ผมเห็นว่าเรื่องเนรคุณธรรมะ ไม่ควรลืมกันเสีย ไปมองกันเสียบ้าง จึงคุ้ยเขี่ยเอามาพูด ๆ เตือน ๆ กันไว้ นี่เป็นเรื่องที่เหมาะสมอย่างยิ่ง สำหรับสมัยนี้ที่เป็นอย่างนี้ แล้วก็ในวงที่แคบเข้ามานี้ พวกพระเณรเรานี้ต้องระวัง **อย่าไปหลงใหลให้ความอยุติธรรมแก่ธรรม** กำลังเจ็บอยู่แล้วก็บ่นว่าธรรมะไม่ช่วย

ที่จริงเป็นเพราะตนเองไม่เคารพธรรม ไม่สนใจในธรรม ไม่เสียสละในธรรม ไม่มีความกลัว ไม่มีความละอายที่มากพอ ในการที่ตนละเลยต่อธรรมะปล่อยให้กิเลสเกิด

ขอให้ทบทวนกันดู ตั้งแต่ว่าคนที่เดือดร้อนนี้ขนาดหนักเหมือนกับถูกราดด้วยน้ำร้อน เป็นโรคเส้นประสาท เป็นบ้าจนกระทั่งตายไปก็มี ก็เข้าใจว่าธรรมะไม่ช่วย ที่จริงเขาเป็นคนที่ไม่รู้จักธรรมะ ไม่สนใจธรรมะ คือเข้าใจธรรมะผิด ๆ กลับกันเสียหมด แล้วให้ความอยุติธรรมแก่ธรรมะอย่างยิ่ง เมื่อหนุ่ม ๆ แรก ๆ นี้ ไม่ศึกษาธรรมะเลย แล้วจะมาให้ธรรมะช่วยก่อนจะตายนี้ ธรรมะช่วยไม่ทัน หรือว่าเมื่อเรื่องมันเกิดมากแล้วจะมาหาธรรม มันไม่มีทางจะช่วยได้ทัน

คนที่เป็นโรคเส้นประสาทนี้ เราจะพูดธรรมะให้เขาเข้าใจนั้นไม่ไหว เขาเข้าใจไม่ได้ เขากำลังเป็นโรคเส้นประสาทขนาดหนักเสียแล้ว แม้ว่าเราจะช่วย ก็ไม่สามารถจะช่วยให้เขาเข้าใจธรรมะได้ เราไม่สามารถเอาธรรมะช่วยเขาได้ เพราะเขาไม่สนใจเมื่อเขายังสบายดีอยู่ หรือว่าเมื่อเขาสบายดีอยู่เขาไม่สนใจธรรมะ จะไปให้ธรรมะช่วยเมื่อเขาเจ็บไข้จะตายลง นี้ทำไม่ได้ แม้จะป้องกันก็ไม่ได้เสียแล้ว ทางที่ดีต้องมีธรรมะให้เพียงพอ

ที่จะป้องกันโรคทางจิต ป้องกันโรคทางประสาทได้เสีย ก่อน แล้วเราจะเป็นคนที่มีสุขภาพดีทั้งทางกายทางใจ แม้จะแก่แล้วก็จะไม่คร่ำครวญไม่หลงใหล จะมีสติสัมปชัญญะดี จนกระทั่งดับจิตในวาระสุดท้าย

ขอให้เข้าใจ และให้เตรียมพร้อมที่ถูกต้อง แล้วอย่าไป โพนทะนาว่า ธรรมะไม่ยุติธรรม ในเมื่อตัวเองยังไม่ยุติธรรม ให้ความไม่เป็นธรรม หรือว่าเนรคุณธรรมะ พูดกันอย่างนี้ ดีกว่า

ปาฏิโมกข์ธรรมะประจำสัปดาห์ของเราวันนี้ ว่าด้วย เรื่อง คนกำลังทำความอยุติธรรมให้แก่ธรรมะ ธรรมะนี้ เป็นผู้ที่ได้รับความเนรคุณ หรือความอยุติธรรมมากที่สุดกว่าสิ่ง ใด ๆ ในโลก ที่คนเขาได้รับความไม่เป็นธรรม ยังไม่มากเท่า ธรรมะได้รับความไม่เป็นธรรม มากกว่าในกรณีไหน ๆ หมด นี่จะต้องระวังให้ดี ว่าโลกนี้จะเป็นไฟลุกขึ้นมาสักวันหนึ่ง ก็ได้ ในเมื่อคนยังให้ความอยุติธรรมแก่ธรรมะอยู่อย่างนี้ ซึ่งเป็นมากเข้าในหมู่สัตว์ทั้งหลาย

ผู้ที่ยังไม่เคยมาอยู่สวนโมกข์ เรื่องที่พูดมาแล้วก็ไม่ได้ฟัง บางเรื่องอาจจะไม่ตรงความประสงค์ หรือความต้องการที่จะฟัง

ก็ได้ แต่เมื่อได้ฟังแล้วโดยมากขอให้เอาไปคิดดูบ้าง ถ้าหากใครรู้สึกว่าธรรมะไม่ช่วย ก็ทำให้ช่วยดึงให้ช่วย แต่ต้องนึกถึงตัวเองก่อน ว่าตัวให้ความยุติธรรมแก่สิ่งเหล่านั้นเพียงพอหรือไม่ อย่าไปโทษบุญโทษธรรมะข้างเดียว ต้องโทษตัวเองว่าให้ความยุติธรรมแก่ธรรมะและรู้จักผลบุญถูกต้องหรือยัง ?

เรื่องการทำบุญนี้ ก็ต้องรู้จักเลื่อนชั้นกันบ้าง ทำบุญเข้าข้างตัว เห็นแก่ตัว บุญก็ไม่ช่วยอะไรได้มากนัก จะช่วยได้นิดหน่อย ไม่ใช่ไม่ช่วยเลย แต่ว่าไม่พอ ไม่พอที่จะดับกิเลสดับความทุกข์ที่เป็นไฟในจิตใจ ทำบุญเอาสวรรค์นี้ ไม่ดับกิเลสได้มากเหมือนกับทำบุญเพื่อทำลายความเห็นแก่ตัว ถ้าเราทำบุญเพื่อทำลายความเห็นแก่ตัวแล้วก็ดับกิเลสได้ง่าย ดับร้อนได้ง่าย เราทำบุญเอาสวรรค์วิมาน เอากามสุขในสวรรค์อย่างนี้ดับกิเลสไม่ได้ ฉะนั้นความร้อนในตัวจึงมีมากด้วยกิเลส ขอให้พิจารณารู้จักเลื่อนชั้นกันเสียบ้าง ในเรื่องทำบุญของทายกทายิกานี้

การทำบุญที่เป็นการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันนั้น เราเลื่อนขึ้นมาเสียบ้าง จากทำบุญเอาหน้าเอาตามีเกียรติ แล้วก็เลื่อนขึ้นมา คือทำบุญเอาสวรรค์ แล้วก็เลื่อนขึ้นมาอีก เป็นทำบุญเพื่อ

ทำลายกิเลสในภายใน ถ้ามาถึงขั้นนี้ ธรรมะช่วยได้แน่ ถ้าทำบุญถึงขั้นที่ว่า เพื่อทำลายความเห็นแก่ตัวเองเสียโดยไม่มีเรื่องตัวกู-ของกูอะไรขึ้นมา ทำได้อย่างนี้ธรรมะช่วยได้ แต่ถ้าเป็นเรื่องทำบุญเอาหน้า ทำบุญเอาสวรรค์นั้นไม่แน่ ถ้าทำบุญไปช่วยให้กิเลสมากกว่าเดิม บางทีก็ร้อนมากกว่าเดิมที่ไม่ได้อย่างใจ ก็ยิ่งร้อนใหญ่ยิ่งขึ้น เพราะเพิ่มความทุกข์ขึ้นอีก หวังว่าจะได้มาก กลับไม่ได้อย่างนี้ หรือคิดว่าทำบุญแล้วจะรวยแล้วกลับไม่รวย ก็ยิ่งเป็นทุกข์มากขึ้นไปกว่าทีแรกอีก ถ้าทำบุญโดยทำลายความเห็นแก่ตัว ทำลายกิเลสได้ยิ่งสบายใจมากขึ้น ๆ เมื่อไม่หวัง ไม่อยาก ไม่อะไรมากเกินกว่าที่จำเป็น ก็ไม่ยุ่งมาก

ในที่สุด ขอให้กล้าคิดว่า เราทำบุญนี้ไม่เอาอะไรเลย ทำบุญให้ผู้อื่นคือทำบุญนี้บำรุงศาสนาไว้ ศาสนามีอยู่เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นเถอะ ทำให้มีการศึกษาเล่าเรียนประพฤติปฏิบัติในศาสนานี้อยู่ แล้วก็เป็นประโยชน์แก่คนทุกคนในโลกเถอะ เรานี่ไม่ประสงค์อะไร ก็ยิ่งสบาย แต่เดี๋ยวนี้ไม่มีใครกล้าคิด มีแต่คิดจะเอาอะไรเป็นผล เป็นกำไร เป็นวัตถุเป็นความสุขทางโลก ๆ นี้ให้มากยิ่งขึ้น ๆ ยิ่งขึ้นทั้งนั้น ในโลกนี้

จึงไม่ดีขึ้น ความเป็นอยู่ทางจิตใจทางวัตถุก็ไม่ดีขึ้น อุบาสก อุบาสิกา ภิกษุสามเณรก็ไม่ดีขึ้น เรื่องร้าย ๆ ที่ไม่ควรจะมามีในวัดก็จะมีในวัดเหมือนกะที่มีอยู่แก่ชาวบ้านฆราวาสนอกวัด พวกที่เขามีปัญญาเขาก็ดูหมิ่นพวกพุทธบริษัท เขาไม่อยากมีพวกพุทธบริษัทชนิดพรรค์นี้กัน นี่ก็แปลว่าเราช่วยกันทำลายศาสนาเสียเอง เหมือนที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ศาสนาจะเสื่อมหรือศาสนาจะเจริญก็เพราะพุทธบริษัท ๔ นี่แหละ ทำผิดหรือทำถูก มันควรจะทำให้ถูก โดยให้ความเป็นธรรมแก่ธรรมะ

นี่ค่ำแล้ว จะไปดูการฉายภาพสไลด์กันก็ไปได้.

"ไฟคือความร้อน ความร้อนนั้นเกิดจากอะไร เกิดจากราคะ โทสะ โมหะ พระพุทธเจ้าเทศน์อาทิตตปริยายสูตรที่ตำบลคยา ว่าด้วยความร้อน ๓ ประการ คือ ราคะ ความกำหนัด โทสะ ความประทุษร้าย โมหะ ความหลง ความร้อน ๓ ประการนี้เรียกว่าเป็นไฟ เป็นไฟเผาตาให้ร้อน เผาหูให้ร้อน เผาจมูกให้ร้อน เผาลิ้นให้ร้อน เผาใจให้ร้อน เผากายให้ร้อน ร้อนภายใน แล้วก็ร้อนลามออกไปภายนอก"

ของ ปัญญานันทะ ภิกขุ

พุทธศาสนา คือวิชาหรือระเบียบปฏิบัติ เพื่อให้รู้จักสิ่งทั้งปวงถูกตามที่เป็นจริงว่า เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เนื่องจากไม่รู้ตามที่เป็นจริง จึงมีอุปาทานยึดติดว่าตัวเราของเรา ทางดำเนินเพื่อปล่อยวางความยึดติด ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา เมื่อเจริญไตรสิกขาสมบูรณ์ ทำให้รู้จักขันธ์ ๕ ตามที่เป็นจริงว่า มิใช่ตัวเราของเรา จึงปล่อยวางได้.

วิธีเจริญไตรสิกขามี ๒ ประการ คือ ตามวิธีธรรมชาติกับตามหลักวิชา เป็นการทำให้พ้นจากโลกิยภูมิ ด้วยการละสังโยชน์ ๑๐ เข้าถึงความเป็นพระอริยบุคคล ๔.

ใจความสำคัญ

ของ

คู่มือมนุษย์